

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Mindestenen i Frøslevlejren.
Se også side 29.

(Foto: Karen Nymand Nielsen)

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. 53 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lunde-
borg, Hesselager. 62 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehomeadressen er: Flejmosen 4, Østerby, 6470
Syd-Als, Als. 74 40 53 42.

Tilsynsførende: Ejler Mortensen, Nørregade 6, 6440 Augustenborg, tlf. 74 47 17 04.

Medlemmer: Iflg. fundatsen paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere,
der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske
fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles
om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj
fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Kontorchef, cand. jur. Hans Andersen.

Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. 53 86 55 59.

Næstformand: Civilingeniør Mogens Dyre,
Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26.

Kasserer: Skræddermester Povl Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre. Tlf. 42 91 13 72. Giro 1000 780.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg. Tlf. 86 81 07 09. Giro 1000
780.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11, Lunde-
borg, 5874 Hesselager. Tlf. 62 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Volmersvej 5, 6330 Padborg
Tlf. 74 67 31 53

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. 86 27 04 28

Overbetjent Ejler Mortensen
Nørregade 6, 6440 Augustenborg
Tlf. 74 47 17 04

Korpsmester Hans Bøjlund
Påbyvej 36, 6000 Kolding
Tlf. 75 56 90 49

General Fl. Bussenius Larsen
Lundsgårdsvej 16, 4180 Sorø
Tlf. 53 63 59 20

Journalist Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9, 7100 Vejle
Tlf. 75 82 65 72

Tømmrermester Erik Hauberg
Holballe, Tandslet, 6470 Sydals
Tlf. 74 40 76 32

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2.tv., 2800 Lyngby
Tlf. 42 88 12 42
Sommer: 42 65 05 11

Provst Poul Riis
Hostrupsgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. 53 53 35 34

Direktør Bernth Johannesson
Johs. V. Jensens allé 48, 4.tv.,
2000 Frederiksberg C
Tlf. 31 16 32 84

Maskinmester H.P. Skjoldborg
Skovbrinken 9, 6400 Sønderborg
Tlf. 74 42 57 07

Læge Axel Jørgensen
Duebrødvej 14, 9000 Aalborg
Tlf. 98 10 15 80

Fhv. bestyrer
Solveig Skjøtt
Dalso Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. 42 48 56 74

Fangesammenslutningens Rekreativsfond

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45,
yder støtte til rekreativophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningsskema kan rekvireres hos formanden: Jakob Jensen, Højager 12, 3230 Græsted, eller i de
enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreativopholdets samlede pris, dog
max. kr. 4.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreativshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere
feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningsskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret.
Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med
besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreativopholdets arrangør, må
skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted.
Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Neuengamme Foreningens Rekreativ- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: c/o Frihedsfondens kontor, Æbeløgade 1,2., København Ø.

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i
anledning af 40 års dagen - 4. maj 1985, uddeles til rekreativformål eller -hjælp i særlige trangtilfælde.
Beløb kan søges af danske statsborgere, der er - eller vil kunne anerkendes - i henhold til lov om
erstatning til besættelsestidens ofre § 1a.

Anmodning om ansøgningsskema sendes til ovenstående adresse.

Bladet

Pigtraad- Gestapofangen

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Jens Erik Finderup
Gadstrupparken 3
4621 Gadstrup
42 39 09 91
Giro 9 31 54 54

Årsabonnement 100.- kr.
Udenfor Skandinavien betales
et portotillæg på 100.- kr.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt
ved henvendelse til udleve-
ringspostkontoret.

REDAKTION

Kaj Christensen
Præstegårdsvænget 16
5210 Odense NV
66 13 80 10

Hans Andersen
Sløsevej 19, Sørup
4894 Øster Ulslev
53 86 55 59 og 53 87 13 00
(ansvarshavende under
Johs. Fosmarks sygdom)

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDHOLD:

Frihedens Lys Over Danmark. 19	
Protester mod lysprojekt.....	20
Møde i bladudvalget.	20
Kvinder i modstand og sammenhold	21
Jyllands sydligste våbenmodtagelse.....	24
Mirakuløs flugt fra Shellhuset.	26
En krigssejler.	27
Runde dage	28
Hjemførelse af afdøde deporterede.....	30
Det norske folk godtog hver- ken Hitler eller Quisling.	32
Skyldfølelse trækker renter.....	37
Mindeord.....	38
Bøger	38

Sidste nummer af bladet udkom-
mer den 15. juni. Stof må være
redaktionen i hænde senest den
15. maj.

Pigtraad-Gestapofangen

NR. 2

APRIL 1995

50. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpesfond og Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben · Dachau-klubben · Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen Gestapo-Fangerne · Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen · Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen · Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen · Sachsenhausen-foreningen · Stutthof-foreningen · Theresienstadt-foreningen

Frihedens Lys Over Danmark på 50-årsdagen den 4. maj

Danskernes spontane reaktion på befrielsesbudskabet i BBCs danske nyhedsudsendelse om aftenen den 4. maj 1945 var at rive de forhadte mørklægningsgardiner ned og stille levende lys i vinduerne som symbol på den genvundne fred og frihed efter fem års besættelse.

Siden har mange gjort lys i vinduet om aftenen den 4. maj til en tradition. Men som årene er gået, er der færre og færre fra »dengang« til at videreføre den smukke skik. Modstands- og fangeorganisationerne, der medvirker i forberedelserne til festligholdelse af 50-året for befrielsesdagene i 1945, har derfor som deres hovedopgave valgt en landsomfattende kampagne: »Frihedens Lys Over Danmark« for at sikre levende lys i alle vinduer på 50-års aftenen for frihedsbudskabet.

Der er indgået aftale med Kgl. Hofleverandør ASP/Holmblad om fremstilling af særlige lys og dertil hørende emballage med kampagnens symbol. Lysene vil kunne købes i pakker med 4 lys i FDBs forskellige butikker (Kvickly, OBS, SuperBrugsen m.v.) og i alle førende supermarkeder.

Streamers og store mærkater til brug især på bilruder vil blive distribueret gennem kommunerne og store tankstationer landet over for at gøre opmærksom på »Frihedens Lys«. Annoncer i samtlige dagblade og udvalgte lokalaviser vil i ugerne forud også gøre opmærksom på markeringen af de to 50-års dage, den 4. og 5. maj 1995.

Frihedens Lys Over Danmark er som anført veteranorganisationernes største fællesbidrag til festligholdelse af 50-året. Bag kampagnen og de andre fællesinitiativer står Amalienborg-Klubben, De Allieredes Danske Våbenfæller, Den Danske Brigadeforening, Frihedskampens Veteraner, Frihedsmuseets Venner og Sammenslutningen af Danske Fanger fra Frihedskampen 1940-45, og det hele samordnes gennem Modstands- og Fangeorganisationernes Koordineringsudvalg. Organisationerne er også med i det særlige 5. maj-udvalg, som Statsministeriet har nedsat i forbindelse med det tilstødende 50-år for befrielsen. Her gælder det ikke mindst om at sikre, at de aktive modstandsfolk fra besættelsestiden, deres efterladte og hjælpere får den plads i de officielle begivenheder, som deres aktive indsats dengang berettiger dem til.

Mindebegivenhederne den 4. og 5. maj i år bliver mange, og landet over er mange gode kræfter allerede i gang med at forberede dem. For at kunne bistå de mange arrangører, f.eks. med viden om besættelsestiden og modstandskampen, har Koordineringsudvalget skrevet til samtlige kommuner og tilbudt deres ansvarlige for begivenhederne at være med i et »netværk« oprettet til formålet.

For senere generationer og ikke mindst de unge af idag er det nok svært at forstå, hvordan livet i det besatte Danmark var. Derfor er der udar-

bejdet en ajourført fortegnelse over gamle modstandsfolk landet over, der i skoler, foreninger og på biblioteker m.v. er parat til at berette om vilkårene dengang i hverdag og kamp.

Forsyninger ad luftvejen med våben, ammunition, sprængstoffer og instruktører var en livsnerve i det aktive modstandsarbejde. Over 1.000 allierede krigsflyvere satte livet til over Danmark og de danske farvande. Derfor udsendes nu en udvidet og ajourført udgave af bogen »Faldne Allierede Flyvere 1939-45«, der blev til i 1978 på initiativ af Frihedskampens Veteraner, FV.

Det foranstående er kun et udsnit af de mange arrange-

menter, der rundt om i landet vil præge 50-års dagene torsdag den 4. og fredag den 5. maj i år. Statens Information vil senere i et oplag på ½ mill. eksemplarer udgive et landsdækkende programhæfte, så alle får mulighed for at vælge, hvad han/hun ønsker at deltage i på de to dage.

Men uanset, hvad man vælger at være med til, så husk: **Frihedens Lys Over Danmark den 4. maj 1995 om aftenen** som et budskab fra »dengang« til nutiden og fremtiden om, at fred og frihed ikke kan tages for givet, men at der hele tiden må arbejdes aktivt for at bevare dette grundlag for vor frie og demokratiske tilværelse.

(Pressemeddelelse fra Modstands- og Fangeforeningernes Koordineringsudvalg, vedr. 50-året for 4.-5. maj 1945)

Protester mod lysprojekt 4. maj 1995

Der er kommet mange protester imod lysprojektet, især imod dets placering på befrielsesaftenen den 4. maj.

Den 20. februar 1995 har Modstands- og Fangeforeningernes Koordineringsudvalg i et brev til Folketingets Kulturudvalg gjort modstands- og fangeforeningernes stilling klar. Brevet er underskrevet af formanden for Frihedskampens Veteraner og formanden for Sammenslutningen af Danske Fanger fra Frihedskampen. Kammeraternes Hjælpefond er ikke tilknyttet nogen af de to nævnte organisationer, men fonder har tidligere over for 5. maj-udvalget protesteret mod lysprojektets placering og deler ganske den holdning, der gives udtryk for i Koordinationsudvalgets brev.

Brevet til Folketingets Kulturudvalg lyder således:

Med det formål at få Kulturudvalget til at medvirke til at standse Elle-Mie Ejdrup Hansens lysprojekt »Fredsskulptur 1995« den 4. maj 1995 på 50-års aftenen for befrielsesbudskabet - ønsker Modstands- og Fangeforeningernes Koordineringsudvalg, der repræsenterer over 5.000 tidligere modstandsfolk og KZ-fanger, at udtale følgende:

1. Det er urigtigt, når Kulturministeren udtaler, at det er dele af pressen, der har skabt den voldsomme protest mod lysprojektet. Det var Elle-Mie Ejdrup Hansen selv, der skabte protester ved i et af sine nyhedsbreve, der bl.a. er finansieret af Kulturministerens penge, at påstå, at ingen modstandsfolk er imod projektet.

2. Landsformændene for de to store organisationer, Frihedskampens Veteraner og Sammenslutningen af Fanger fra Frihedskampen, der begge er medlemmer af Statsministeriets 5. maj-udvalg, gik klart imod projektet, da det blev forelagt af kunstnerinden på 5. maj-udvalgets møde den 02.04.94.

3. Begge landsformænd udtalte, at de betragtede de tyske vestkystbunkers som skamstøtter over den danske

eftergivenhedspolitik under besættelsen.

4. Udvalgets formand lovede, at eventuelle tilskud til projektet ikke ville blive taget af de midler, Regeringen ville stille direkte til rådighed for højtideligholdelsen af 50-året for Danmarks befrielse.

5. Kulturministerens departementschef har som medlem af 5. maj-udvalget kendt beslutningen og må derfor forlængst have orienteret Kulturministeren om modstandsfolkernes klare indstilling. Ministeren må således have kendt vor holdning, da hun bevilgede pengene til projektet.

6. Vi har på intet tidspunkt taget stilling til den kunstneriske side af projektet. Vi har alene protesteret mod, at det finder sted på Befrielsesaftenen.

7. Vor protest skyldes følgende:

De tyske bunkers står som skamstøtter for besættelsestidens danske regerings eftergivenhedspolitik. Den daværende regering finansierede alle besættelsesmagtens befæstninger - Vestvolden og militære flyvepladser over hele landet. Omkostningerne blev betalt af Danmarks Nationalbank og skjult på en hemmelig konto: Debitorer. Beløbet - mange milliarder kroner - svarer f.eks. til bygningen af en Storebæltsbro i besættelsesårene.

8. De tyske bunkers havde til opgave at nedkæmpe de allierede soldater, der ville befri Danmark ved en eventuel invasion.

9. Sidste år mindedes vi i hele Europa de titusinder af allierede soldater, der ved invasionen den 6. juni 1944 og i tiden derefter mistede livet ved den franske del af Vestvolden. Den vold, de tyske bunkers på Vestkysten er en forlængelse af.

10. Projektets laserstråler minder os, der oplevede besættelsen, om de tyske pro-

jektører, der fejede hen over nattehimlen i de mørke besættelsesnætter for at nedskyde allierede fly bl.a. på vej med forsyninger til den danske modstandsbevægelse.

11. Da frihedsbudskabet lød den 4. maj 1945 om aftenen betød det kun frihed for hovedparten af den danske befolkning. Bornholm blev dog ikke frit - tværtimod blev øen bombet flere gange i de følgende dage. Norge blev først befriet den 8. maj.

Den 4. maj 1945 betød heller ikke frihed for de mange danske, der sad i japanske KZ-lejre i Thailand og Singapore. De blev først frie den 15. august 1945 - på VJ-dagen. Også tusinder af danske søfolk, der sejlede i det fjerne Østen, var lige til VJ-dagen udsat for japanske torpedoangreb.

Vi må fastslå, at 4. maj var Danmarks befrielsesaften. Freden kom derimod først til alle danskere den 15. august 1945. Derfor er Elle-Mie Ejdrup Hansens begrundelse for projektet Fredsskulptur 1995 som »en fredslinie« om aftenen den 4. maj helt forkert. Skal projektet gennemføres, skal det være den 15. august 1995.

Møde i bladudvalget

Bladudvalget holdt møde den 15. februar 1995 i restaurant Østervemb, Nyborg. Formanden for Kammeraternes Hjælpefond, Hans Andersen, redegjorde for den situation, der er opstået ved at bladets ansvarshavende redaktør er blevet så hårdt ramt af en alvorlig sygdom, at det ikke kan påregnes, at han vil blive i stand til at genoptage arbejdet som redaktør.

Hans Andersen fremhævede i sin redegørelse, at Fosmark har været redaktør af bladet, lige så længe det har eksisteret. Nogle år har han fungeret sammen med et redaktionsudvalg, i andre år har han været eneredaktør. Siden Pigtraad i 1977 blev lagt sammen med bladet Gestapofan-

Modstands- og Fangeforeningerne havde forud for planlægningen af højtideligholdelsen af 50-året for Danmarks befrielse i enighed bestemt, at vi ikke ville komme ind på eftergivenhedspolitikken under besættelsen, men alene fejre befrielsen. Det er ulykkeligt, at kulturminister Jytte Hilden med sin indstilling har skabt grundlag for en ubehagelig diskussion om de daværende danske politikeres eftergivenheds-politik.

Det er urigtigt, når Kulturministeren på pressemødet den 16. ds. anførte, at ministeriet kun havde fået 12 protester. Hendes departementschef, der er medlem af Statsministeriets 5. maj-udvalg, havde allerede på det tidspunkt modtaget 36 protestbreve, hvoraf de 8 var fra store grupper af modstandsfolk og fanger. Hertil kommer vort udvalgs åbne protestbrev af 10. ds. til Kulturministeren på vegne af 5.000 tidligere fanger og modstandsfolk og talrige læserbreve i aviserne landet over til støtte for vor protest.

Vi beder om, at synspunkterne i denne henvendelse må indgå i udvalgets overvejelser.

gen, har han redigeret det sammen med en af Fangesammenslutningen udpeget redaktør og med baggrund i et fælles bladudvalg, bestående af repræsentanter for de to organisationer. Men igen alle årene har han været ansvarshavende redaktør og den drivende og bærende kraft i bladet - dette være sagt uden at forklejnede de skiftende bladudvalg eller nogen af Fosmarks medredaktører fra Sammenslutningen.

Trods alle politiske og andre forskelle, der i disse næsten 50 år har gjort sig gældende i fangeforeningerne, og i mange tilfælde har splittet disse, er det først og fremmest Fosmarks fortjeneste, at Pigtraad har holdt ba-

lancen og bevaret den tillid og den respekt, som bladet stadig nyder i alle fangekredse.

Kammeraternes Hjælpesfond har i flere år - blandt andet med Fosmarks egen hjælp - ledt efter en afløser, men uden at det er lykkedes at finde nogen med kendskab til koncentrationslejr-fanger og deres forhold, med journalistisk flair for stoffet samtidig med sådanne evner til at styre skibet mellem Scylla og Charibdis, som Fosmark nu ganske ulønnet har gjort det i næsten 50 år.

Under disse omstændigheder mener Kammeraternes Hjælpesfond, at det ikke vil være muligt at opretholde bladets anseelse og integritet og vedligeholde den smukke plads, som bladet hidtil har indtaget i sammenligning, ikke bare med andre danske fangeblade, men også sammenlignet med fangebladene i de lande, vi ellers plejer at sammenligne os med, f.eks. Norge, Frankrig og Tyskland.

Kammeraternes Hjælpesfond ønsker derfor at trække sig ud af bladsamarbejdet, således at der efter særnummeret, der er udsendt, og det ordinære februar-nummer, der er ved at blive udsendt, kun udsendes endnu to numre, nemlig et april-nummer og et juni-nummer. Hans Andersen har lovet Kammeraternes Hjælpesfond i denne korte overgangsperiode at indtræde i redaktionen som ansvarshavende i stedet for Fosmark.

Bladudvalgets medlemmer, fotograferet i Nyborg efter mødet. Fra v.: Preben Feddersen og Hans Andersen fra Kammeraternes Hjælpesfond, Jens Erik Finderup, bladets kasserer, og Johs. Rasmussen fra Kammeraternes Hjælpesfond. Derefter Jakob Jensen, Kaj Christensen og Salle Fischermann fra Fangesammenslutningen (HA foto).

Juni-nummeret skulle således blive »Pigtraad/Gestapofangen«s sidste nummer. Man vil til den tid kunne bringe reportager af 50 års højtidelighederne rundt omkring i landet, og det vil så være en værdig afslutning på bladet og på redaktør Johs. Fosmarks enestående arbejde for dette blad igennem næsten 50 år.

Hans Andersen tilføjede, at der i Kammeraternes Hjælpesfond var fuld forståelse for, at der ville være et be-

hov for i stedet for Pigtraad/Gestapofangen at skabe en eller anden form for et meddelelsesblad for fangeforeningernes medlemmer, og at Kammeraternes Hjælpesfond ville være indstillet på at støtte et sådant meddelelsesblad økonomisk, hvis Sammenslutningen beslutter sig til at etablere det.

Der var i bladudvalget forståelse for Kammeraternes Hjælpesfonds holdning, og der fulgte en livlig diskussion om et kommende meddele-

sesblad, hvor såvel de økonomiske som andre spørgsmål blev drøftet.

Det er nu op til Sammenslutningen at tage stilling til, hvad der videre skal ske.

Bladets kasserer, J.E.Finderup, fremlagde det reviderede regnskab, der udviser et betydeligt overskud. Regnskabet skal nu forelægges Kammeraternes Hjælpesfond og Sammenslutningen af danske Fanger fra Frihedskampen 1940-1945 til godkendelse.

Kvinder i modstand og sammenhold 1940-45

Af Musse Højgaard Jensen

Under denne titel har Kvindemuseet i Århus, Domkirkeplads 5, Århus C, arrangeret en særudstilling. Udstillingen varer til den 14. maj 1995, og der er åbent hver dag fra klokken 10 til klokken 16. Mandage dog lukket.

I forbindelse med udstillingen har Anna Højgaard Jensen, kaldet Musse, stillet sig selv det spørgsmål: Hvordan går det til, at en purung pige fra et indremissionsk gårdmandshjem kommer ind i modstandsbevæ-

gelsen på et niveau, hvor man står til dødsstraf?

Hun har selv gennem nedestående redegørelse, som hun har afleveret til Kvindemuseet, og som vi har fået lov at bringe, forsøgt at besvare spørgsmålet.

Lad mig begynde med begyndelsen

I sommeren 1939 blev en del soldater flyttet fra kaserne ud i landdistrikterne.

Aug/1939 fik mine forældre indkvarteret 1 overkorporal + 1 menig fra et kompagni fra Viborg, som skulle stationeres på Kjellerupegnen frem til nytår/1940.

Mødet med denne overkorporal blev min skæbne m.h.t. modstandsbevægelsen.

Jeg var på det tidspunkt i gang med andet år på Th. Langs Seminarium i Silkeborg, men jeg tog hjem hver weekend, og det blev kærlighed ved første blik. Vi forlovede os samme efterår. Vi var henholdsvis 19 og 21 og aldeles fortabt.

Vi går frem til den 9. april. Da lå min forlovedes kompagni i Vendsyssel. De var i alarmberedskab, men kom ikke i kamp.

Et par dage efter blev de hjemsendt. Jeg tror, at de op-

levelser og den følelse af afmagt, som vi havde, allerede på det tidspunkt lagde grunden til min forlovedes senere deltagelse i modstandsbevægelsen.

Aug. 1940 begyndte han at læse på Silkeborg Seminarium.

Jeg manglede endnu 2 år i min uddannelse. I de 2 år kunne vi ikke komme i gang med noget modstandsarbejde. Viljen var der, men der var ingen organisation - ingen våben.

1942 tog jeg afgangseksamen og kom til Århus som lærer - kun 22 år gammel. Nu

KVINDER I MODSTAND OG SAMMENHOLD

KVINDEMUSEET I DANMARK

1940-45

15.1-14.5 1995 • DOMKIRKEPLADS 5 • ÅRHUS C • 8613 6144 • TIRSDAG - SØNDAG 10-16

begyndte der at ske noget i Silkeborg. En kreds af unge sportstrænede mænd dannede en terrænsportsforening, og fik tyskerne tilladelse til at løbe en bestemt rute i skovene, som ellers for en stor del var afspærrede.

Hvad tyskerne ikke forestillede sig var, at de benyttede lejligheden til at bryde ind i skovarbejdernes skure for at stjæle dynamit til de første sabotagehandlinger.

Dynamitten blev oplagret hos min forlovede, som var så heldig at have adgang til en stor skunk i forbindelse med det værelse, han boede på.

Det gik godt indtil foråret -43, da et indbrud blev opdaget og synderen pågrebet. Han blev anholdt af dansk politi og røbede under forhøret, hvor stoffet var skjult.

Dansk politi indfandt sig og fandt selvfølgelig stoffet.

De fandt naturligt nok også et bundt breve fra mig og tog dem med på stationen. Her gennemlæste de dem for at se, om jeg var med i affæren. Det var jeg ikke, men de har sikkert haft det fornøjeligt.

Jeg synes aldrig, jeg har følt mig så flov og nedværdiget, og var aldeles rasende.

Fra det øjeblik gik jeg til modstand helt og fuldt.

Den anholdte kammerat blev sigtet for tyveri og forblev arresteret. Min forlovede måtte hele sommeren køre til retsmøder i Kolding - sigtet for hæleri, fordi han havde opbevaret stoffet.

Så kom den 29. aug. -43. Da må jeg sige, at politiet havde åndsnærværelse nok til at slippe fangen ud og tilintetgøre alle sagens akter, så det hørte vi ikke mere til. Men nu havde vi i hvert fald oplevet det, der fik os til at gå videre og organisere en rigtig modstandsgruppe.

De første nedkastninger fra England fandt sted. Forsyningerne var sparsomme, og man var nødt til at stjæle våben fra tyskerne, hvilket selvfølgelig var meget farligt.

Det gik da også galt i nov. -44. Min forlovede, som var gruppeleder, og en stud. theol. trængte ind i en vagtstue på jernbaneterrænet for at afvæbne vagterne. Desværre

skød tyskerne først og dræbte den unge mand, mens det lykkedes for min forlovede at flygte.

Der er skrevet meget om den hændelse i bøger fra Silkeborg, så jeg nøjes med at citere en enkelt.

Jan Horskjær:
Silkeborg: 1940-45.
side 129 og 131.

Stud. theol Kaj Andersen og seminarieelev Jens Thellessen, som begge tilhørte sabotagegruppen »Silkeborg-Vest«, trængte den 4. nov ind i et blokhus, hvor nogle tyske jernbanefolk boede.

Kaj Andersens briller duggede, da han kom ind i den varme stue. Han kunne ikke se tyskerne, der straks skød og sårede ham i hoften og derefter i hovedet med et dræbende skud.

Jens Thellessen fyrede et magasin af og dræbte en tysker og sårede en anden, inden han stak af.

Efter denne hændelse måtte Jens Thellessen gå under jorden. Han tog til Århus og gjorde under resten af besæt-

telsen tjeneste på et likvideringshold og i det »det flyvende korps«, der planlagde og gennemførte sabotager overalt i Jylland

Citat slut

Efter at min forlovede var kommet til Århus, begyndte min alvorlige og aktive rolle i modstandsbevægelsen.

Indtil da havde jeg vidst, hvad de gik og lavede af sabotage og nedkastninger m.m. Min hjælp havde indskrænket sig til at assistere med trykning af forbudte bøger og illegale blade, når jeg var på weekend i Silkeborg.

Nu var min forlovede eftersøgt, da tyskerne var klar over hans identitet. De havde besat hans hjem - en gård i Vestjylland - og der blev familien tvunget til at opgive mit navn og adresse. Hvordan det så gik til, at de mistede denne adresse, er et af mit livs uforklarlige mysterier.

Den første uges tid efter dette brugte vi ikke min lejlighed, men fik lov til at være hos nogle venner. Da der ikke skete noget på min adresse,

og folk helt klart var bange for at skjule os, flyttede vi hjem i min et-værelses lejlighed og tog chancen. Kort tid efter lykkedes det os at skaffe min forlovede et værelse på den modsatte side af gaden. Der boede han til efter nytår, men var hos mig det meste af tiden. I den periode havde han noget løst arbejde hos pakkeposten. Man skulle jo have noget at leve af.

Samtidig kom han i kontakt med lokale modstandsgrupper, og diverse lokale modstandsfolk begyndte at dukke op hos mig. I den forbindelse blev jeg også brugt som kontaktperson. Dels kom de til mig - dels tog jeg forskellige steder hen med »varer« samt diverse meddelelser i skoletasken.

Så engang først i januar stod Gestapo pludselig i den opgang, hvor min kæreste boede. Alle lejligheder blev undersøgt og gennemrodet, men de fandt hverken ham eller afslørende materialer iøvrigt. Han sad på den modsatte side af gaden hos mig og drak sin eftermiddagskaffe. Der havde han også alle sine våben og ting deponeret.

Efter den dag kunne han jo ikke bruge det værelse mere, så han blev hos mig. Jeg var på det tidspunkt nødt til at tale med husværtten, om han evt. kunne hjælpe os med et loftsværelse, som der var nogle stykker af i ejendommen.

Det gjorde han, og det var bravt gjort. Vi fik et gammelt »pigeværelse« med adgang til skunken. Så havde vi igen et ekstra opbevaringssted til våben foruden lejligheden, der efterhånden var spækket med pistoler, maskinpistoler, karabiner, håndgranater og diverse ammunition + plastisk sprængstof. På værelset fik vi tillige opstillet spiralsenge, så vi altid kunne huse 2 mand ekstra.

Nu tog tingene for alvor fart. Gruppen blev knyttet til Vang Bennikes »rejsehold«, og alle var nu illegale på fuld tid. Deres opgave var at lave større fabriksabotager, som de lokale grupper ikke selv kunne magte at gennemføre.

De fik forbindelse med en amerikansk kaptajn, som var kommet ned med faldskærm. Han var sprængningsekspert og kunne fortælle gruppen,

hvor bomberne skulle placeres, og hvor store de skulle være.

Jeg ser for mig mit stueguld - dækket af papir, d.v.s. grundplaner over fabriksbygninger med bombestederne indtegnet og kammeraterne kravlende rundt på gulvet for at blive fortrolige med indretningen på forhånd.

Så jeg var i høj grad viden om ALT.

På det tidspunkt fik vi alle anskaffet et giftpiller, som vi altid havde på os. Hvis Gestapo fandt frem til os, ville der blive ildkamp.

Ingen ville lade sig tage levende - heller ikke jeg. For hvad kunne jeg ikke røbe under tortur. Det var ikke til at tænke på.

Hver nat lå revolveren ved siden af ottomanen, og håndgranaterne var altid inden for rækkevidde.

Den største aktion i denne fase var sprængningen af DARR's Automobilbyggeri i Silkeborg.

Aktionen lykkedes, men 4 af vore kammerater blev taget og siden henrettet i Ryvangen.

Det var bittert.

Sigurd Skyum: Silkeborg Seminariums historie. (side 219)

Efter at fotografier af fabrikkens arbejdstegninger var sendt til England via Sverige, kom der ordre til omgående sprængning. Fabrikken fremstillede dele til V-1 og V-2 bomber.

Selve aktionen blev udført af »Rejseholdet«, som Jens Thellesen var medlem af.

* * *

Hvor var så min hverdag i alt dette, ja, jeg gik i skole. Jeg fik - Gud ved hvordan - lavet mit hjemmearbejde og forberedt mig. Jeg gjorde rent, købte ind, lavede mad til 2-3 mand hver dag og var alligevel med i alting på hjemmebakke.

Jeg ventede på dem, når de var ude om natten og kom sultne og trætte hjem. Så skulle de have spejlæg og erstatningskaffe.

De smed sig på gulvtæppet og sov, hvis der ikke var plads andre steder. Jeg gik i skole om morgenen og forlod dem.

Jeg husker specielt den

Musse Højgaard Jensen, foto 1946, 26 år gammel.

morgen efter sprængningen i Silkeborg, som var gået over al forventning. Da vidste vi endnu ikke, at de 4 kammerater var taget, så stemningen var høj, selv om jeg var meget træt.

Der var fælles morgensang i skolens aula, og vi sang Ingemans smukke morgensang »Gud ske tak og lov, vi så dejligt sov!« Ak ja.

Der var nu også kommet en anden ting til. Vi telegraferede til London. Mit loftsværelse var ideelt at sende fra, og der kom »Gnisten«, som vi kaldte ham, med mellemrum og sendte i kode selvfølgelig.

Koderne kom med kurer fra Bennike. Det var en politimand fra den anden side af gaden, som havde påtaget sig det job, og som i øvrigt boede ude hos Bennike. Politimandens seng stod derfor altid tom.

Når belægningen i min lejlighed var hårdest, skete det, at jeg gik over og sov i ægte sengen ved hans kone. Jeg skulle jo passe mit arbejde og tjene min løn. Vi havde meget lidt at gøre med, så mine pen-

ge forsvandt i den almindelige forsyningsituation. Det blev som alt andet noget selvfølgelig.

Ind imellem de større opgaver, lavede de en del lokale jernbanesabotager. I filmen »Århus under besættelsen« er der en optagelse af dem fra en af disse aktioner.

Fra omkring 1. marts ændrede gruppen karakter. Fra at være et rejsehold i sabotage blev den nu til et likvideringshold.

Der var gået så mange likvideringsfolk til, at det var nødvendigt at få nye ind. Det blev en utrolig hård tid frem til den 5. maj. Spændingen omkring hver enkelt likvidering var næsten ikke til at bære.

Alt var nøje forberedt. Stikkerens daglige vaner var afluret for at finde frem til, hvor og hvornår det var bedst at skride til handling.

Min forlovede var den, der skød. Med sig havde han 2 opdagelsesmænd med maskinpistoler gemt under frakkerne. De skulle træde til, hvis der blev problemer.

Den ene opdækningsmand var maskinarbejder. Han havde forsynet sit våben med et pistolgreb.

Denne maskinpistol ligger i dag på museet i Frøslevlejren.

Jeg vil ikke gå i detaljer, men det var forfærdeligt hver gang. Nu var vi allesammen så engagerede, at der ikke var nogen vej tilbage.

Især april var meget belastende. Tyskernes nederlag var indlysende, men deres jagt på modstandsbevægelsen var usvækket, og clearingmord hørte med til dagens orden.

Et par dage før den 5. maj gik en likvidering galt. HC - d.v.s. kriminalassistent Jørgen Jensen fra Silkeborg blev hårdt såret af den stikker, han skulle skyde, idet hans egen pistol klikkede.

Han blev hjulpet til Hammel sygehus. Hændelsen er beskrevet i »Århus under besættelsen« side 320.

Vi besøgte ham den 7. maj.

Dagen efter døde han. Hans begravelse nogle dage senere var næsten ikke til at bære.

Der stod en enke med 2 halvstore drenge, der havde ventet på at få deres far hjem. Vi sørgede, mens Danmark naturligt nok var i festrus.

I »Århus under besættelsen« - side 316-323 omtales likvideringerne, og der er billeder af de kammerater, der satte livet til.

De, der overlevede, er ikke nævnt af hensyn til evt. hævnaktioner.

Sommeren '45 blev for os en underlig tid, hvor vi skulle prøve igen at leve et normalt liv. Det var sværere, end vi havde forestillet os. Dertil kom, at vi skulle til den ene begravelse efter den anden - efterhånden som vore døde kammerater blev fundet, dels i Ryvangen, dels andre steder. Det kneb med feststemningen.

Iøvrigt blev vi hurtigt spredt. Det drejede sig for

kammeraterne om at komme hjem til deres familier og deres arbejde. Der skulle tjenes penge, for dem havde vi småt med, så nogen heltedyrkelse var der ikke tid til.

Efter sommerferien skulle de studerende igang med de afbrudte studier. Min forlovede tog allerede midt i maj hjem til sine forældre og fik arbejde i tørvemosen. I august vendte han tilbage til Silkeborg for at gøre sin uddannelse færdig med 1 års forsinkelse.

I efteråret '45 lykkedes det næsten Hartvig Frisch at slå os helt ud med sine angreb på likvideringerne. Men vi mente nu alligevel stadig, at vi havde gjort det rigtige på det rigtige tidspunkt.

De kammerater, der blev i Århus, var utrolig trofaste over for mig. Jeg havde jo også nærmest været en søster over for dem. Jeg havde den fornøjelse i vinteren 45-46, at nogle stykker af dem, som ik-

ke havde en boglig uddannelse, fik mig lokket til en aften om ugen at læse engelsk med dem. Bagefter drak vi kaffe og sludrede. Det var jo noget mere afslappet end vinteren før.

I april '46 indså min forlovede og jeg, at vores forhold ikke kunne holde længere, så vi gik hver til sit. Det var desværre ikke ualmindeligt, at hævdede parforhold fulgte i krigens kølvand. Måske havde vi oplevet for meget sammen.

Nogle kammerater kunne ikke klare omstillingen til et normalt liv. De begik selvmord. Det var en stor sorg for os, når det var lykkedes for dem at overleve krigens.

Når man her som gammel skal gøre op med sig selv, om det altsammen var det værd, som det kostede os, så må jeg sige, at det var det. Jeg ville aldrig have undværet den tid, selv om den gav sår, der aldrig læges.

Jyllands sydligste våbenmodtagelse

Af Johs. Rasmussen

Den 74-årige elinstallatør Jens Kristian Jensen, Aagaard, vidste nok, hvor han havde sin plads, da Danmark blev besat 9.4.40. Sammen med venner og byfæller, bl.a. fra egnens kendte valgmenighed og fostbroderskabet, begyndte han tidligt sin modstand.

Omkring Aagaard finder vi Jyllands sydligste gruppe, når det gælder våbenmodtagelser fra luften fra RAF. Sydligere turde ingen ansvarsbevidst modstandsmand arbejde med våbenmodtagelse. Sydjylland vrिमlede jo med hjemmety-skere, hvoraf mange - i hvert fald endnu på den tid - var regulære grænseflyttere og somme tider stikkere. Mange af dem meldte sig også, frivilligt eller under massivt gruppepres, til de militære tyske korps, som skulle sættes ind på Østfronten.

Andre steder i Danmark var der måske lige så sydlige eller endnu sydligere steder for våbenmodtagelse fra luf-

ten. Jeg tænker på godset Hvidkilde ved Svendborg, siger Jens Kristian Jensen. På marker og ved skove der hos godsejer Ahlefeldt-Laurvig modtog man også våben. Ja, godsejerens bror, Lennart, blev da også skudt af tyskerne.

Og Jens Kr. Jensen fortsætter: Kort efter 9.4.40 begyndte det hele. Jeg havde mange kontakter til København, så vi i Aagaard og omegn fik kendte folk ud til såkaldte »dagligstuemøder«, hvor man fortalte om tidens begivenheder og de mange tyske overgreb, som begyndte ret tidligt. Jeg husker, at vi f.eks. fik neurologen, professor Mogens Fog, det senere kendte Frihedsrådsmedlem og kommunist, ud en aften. Senere kom vi så igang med illegale blade. Jeg tænker bl.a. på »Frit Danmark«, det mere højtidelige og seriøse »Nordisk Front« og Arne Sørensens blad »Det 3. standpunkt«. Vi solgte efterhånden også illegale bøger, især dupliserede, men også ligefrem trykte. F.eks. Steinbecks »Månen er skjult« og sven-

skeren Vilhelm Mobergs »Rid i nat«.

Ja, efterhånden havde vi nogle større grupper, som sendte illegale blade ud i stakkevis. Vi sad sommetider ved 5-lys pærer og skrev adresser efter telefonbogen. Bagefter kørte vi rundt til så mange postkasser som muligt og fyldte dem. Vi var bl.a. i Bramdrupdam, Ødsted, Jerlev og Vester Nebel.

Næste punkt var at få lavet nogle militære- eller vente-grupper. Her fik vi kontakt til folk som litteraten, dr. phil. Jens Kruuse, lærer på Askov, siden efter krigen kulturredak-tør på Jyllands-Posten. Og Johs. Rosendahl, der var lærer på Rødding Højskole og siden blev forstander på Andelsskolen i Middelfart - begge er nu væk. Vi var også nogle, som selv sad ved duplikatoren i Rødding. En, som altid holdt sig langt væk, var forstander Hans Lund, Rødding.

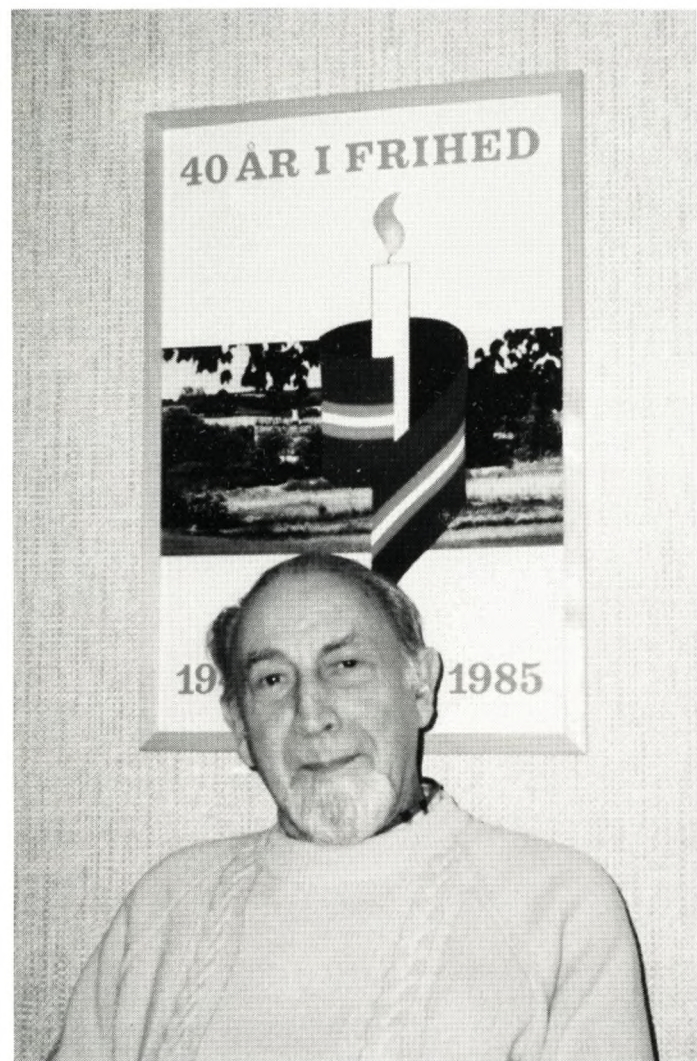
Nå, men vi er nu i 1943, hvor der kom gang i de militære grupper, som tog sig alle mulige sabotager på. Rosendahl var en af dem, som altid

gik forrest. Han havde sit eget hold i Rødding. Hans folk saboterede til Lunderskov mod syd og Esbjerg i vest. På hans egen 35-års-dag var de ude at lave 35 bane-sprængninger.

En dag var det ved at gå helt galt. De blev overrasket af et hold tyskere. En af dem kastede så en håndgranat, så der blev lidt afstand til tyskerne. Så de selv slap væk. Men da Rosendahls frakke var blevet slemt forbrændt ved samme lejlighed, smed han den. Desværre fandt tyskerne den, med et par breve i, som ikke skulle have været der.

Da han næste morgen trådte ind på højskolen, var han alvorligt bange for, at det meste af gruppen var taget. Først nu fik han altså at vide, at de var sluppet heldigt væk, takket være håndgranaten. En tysker var gået med i købet... En anden gang skød man i Sommersted skov en tysk soldat. Ret trist på mere end en måde. For mens han lå der i sin døds-kamp, trak han et lille dannebrogssflag op af lommen. Han var dansk sydslesviger.

Jeg var måske lidt mere

Jens Kristian Jensen, 74 år. Efter krigen gift med norske Liv. Stadig frisk her 50 år efter. (Johs. Rasmussen foto).

tekniker end mange i gruppen. Jeg fik den idé, at man burde sabotere det tyske telefonnet. I Bramdrupdam krydsede de tyske telefonlinjer en højspændingsledning på 60 volt. Min ide var at kortslutte det hele. Men planen fandt af en eller anden grund ikke opbakning på vej op i kommandonet til Jyllandsledelsen.

Sommeren 44 skulle vi så modtage våben fra RAF fra luften. Jens Lyhne (disponent Carl Evald Andersen) en af Toldstrups betroede kurerer, kom og instruerede os med hensyn til at modtage våben, så intet gik galt. Det var i juli-august. Og vor plads blev godkendt. Men først i begyndelsen af januar-februar 45 fik vi omsider de første våben. En lang ventetid. Men de allierede havde travlt. Jeg husker tydeligt, da der kom en hilsen i BBCs danske program til netop os. »Hilsen til Yrsa«. Senere blev det til »Yrsa-Bella« og til »Roger«.

Ved den første sending brugte vi en plads mellem Aagaard og Brakker skov. De næste tre sendinger kom ned mellem Skovgaard skov og Ammitsbøl skov. Første gang, vi var ude, var vi alt for få. Nemlig 7 mand. Der skulle slides med de tunge containere. Senere var vi hele 18 mand ude en sådan nat. Og der kunne i bare en enkelt sending også være 18 store containere. Da krigen sluttede, havde vi 56 faldskærme liggende. Der var til nogle regnfrakker, skjorter og kjoler.

Selv blev vi også taget af tyskerne tilsidst. Vi ledte energisk efter en container, som var blevet væk for os. Sommetider blev de hængende fast i nogle trætoppe. Det kunne været meget afslørende både lige nu og for det fremtidige arbejde, hvis det var tyskerne, som fandt en sådan container i luften. Rent bortset fra de spildte våben... Jeg har været med til, at vi

måtte fælde indtil flere træer for at få en container ned.

Vi var 3 mand ude på opgaven i en generatordreven bil. Vi fik opgivet, at der var en sådan container i Mejsling. Jens Lyhne og Stop (møbelpolster Berthel Hansen), begge Toldstrup-folk fra Aalborg, skulle hjælpe os. Men i Mejsling nægtede alle ethvert kendskab til sagen. De vidste jo ikke, om de var ude for tyske stikkere. Nej, de Mejslingfolk kunne tie. Så kørte vi 3 mand selv derud. I Hesselballe kom en stor tysk lastbil efter os. Der var måske 20 svært bevæbnede folk. Og endda 2 mand på bilens tag.

Da vi blev anholdt, fik jeg lempet min egen pistol op af lommen og ned under bilen. Men uheldigvis fik en tysk officer øje på pistolen og begyndte at skyde. Min kammerat, Vilhelm Ingvorsen fra Elisabethsminde i Viuf, kastede sig straks ned. Vi blev overmandet. Kom til Vingsted. Der sad vi i to stive timer med hænderne i vejret, mens tyskerne bagved os for sjovs skyld jævnlige tog ladegreb.

Alt dette fandt sted 2. maj 1945 kl. 9.00 om aftenen. Ved 2-tiden om natten gik turen til Gestapo-hovedkvarteret på Staldgården i Kolding. Vi kom i celle 2 - den, som nu er sat i stand og vises frem til besøgende på stedet. Vi aftalte i nattens løb, at pistolen var mit anliggende. Så om morgenen blev de to andre mærkeligt nok løsladt. Jeg kom i forhør påny og opgav, at jeg havde pistolen fra NN, en mand som jeg vidste forlængst var i sikkerhed i Sverige.

I cellen sad en lille forvirret fange, som af og til urinerede på stedet. Jeg ville nødtigt til-

bage. Mærkeligt nok forstod »Snogen« mig udmærket. Den berygtede terrorist, som tidligere havde anholdt og mishandlet så mange i Vejle, Fredericia og Kolding, hed såmænd Johs. Rasmussen. Altså ikke noget sjældent navn, hverken dengang eller nu. Men denne hårdhuede sadist vidste åbentbart, at opgørets time var nær. For han kom i hvert fald med en liter sødmælk til mig. Så gik turen til domhuset i Kolding. Her mødte jeg også en celestikker. Da jeg klagede over kosten, fik jeg lidt af en Røde Kors-pakke. Der var en flink fangevogter, som jeg ikke straks faldt for. Men det viste sig, at han var i kontakt med danske modstandsfolk. Han mødtes nu og da i sin fritid på et lille lokalt værtshus i en af Koldings sidegader med disse folk og fortalte nyt fra fængslet. Det var Fritz Mahler.

5. maj var jeg endelig fri. Jeg anede jo nok, hvad der var sket. For om aftenen havde folk danset og råbt i gaderne i deres glæde. Højskolelærer Richard Andersen, Askov, dengang frimenighedspræst i Aagaard, og landbrugskonsulent Hansen, også Aagaard, stod ved domhusets port og tog imod mig.

Men på Kolding domhus lå Svend Nielsen og hans svigerfar Knud Knudsen. Knudsen var taget som gidsel. Svend Nielsen havde fået 6 strejfskud i hovedet og den ene arm var lammet. Men siden kom han sig helt. De var begge fra Askov. Svends bror, Markus, var med i min gruppe. Og ved Skodborghus var to af vore kammerater i marts blevet dræbt af tyskerne. De var fra Askov.

PIGTRAAD/GESTAPOFANGENS SÆRNUMMER

Ekstra eksemplarer kan nu rekvireres

Der er mange, der har henvendt sig til bladets forretningsfører, Jens Erik Finderup, og bedt om et eller flere ekstra eksemplarer af PIGTRAAD/GESTAPOFANGENS flotte særnummer.

De fleste måtte dog gå forgæves.

Det er imidlertid lykkedes Finderup at fremskaffe et mindre antal. Man kan altså nu i et vist omfang hos ham (telefon 42 39 09 91) rekvirere ekstra eksemplarer af særnummeret.

Prisen er 25 kr. pr. stk. + porto.

Mirakuløs flugt fra Shellhuset

Af Kaj Christensen

Ingen vidste, hvor mange danskere og tyskere der befandt sig i Shellhuset den 21. marts for 50 år siden, da 48 fly fra Royal Air Force ved et bombardement ødelagde Gestapos hovedkvarter i København.

Det man imidlertid vidste, var, at kun 21 af de 27 gidselceller øverst oppe indeholdt 28 fanger. Den ene af dem ovenikøbet en dansk »cellestikker«, hvis opgave var at rapportere til Gestapo, hvad fangerne talte om.

Otte af gidsel-fangerne omkom ved bombardementet, medens 11 overlevede på mirakuløs måde, både ved at springe ud fra 5. sal og på anden vis.

Der var en stor del fanger spredt over hele husets øvrige etager, og der opholdt sig ligeledes andre fanger, som var kørt til Shellhuset for specialforhør og tortur.

Blandt disse fanger befandt en odenseaner sig, Karl L. Nielsen. Fra omkring den 10. marts blev han dagligt kørt til forhør på Shellhuset. Den 21. marts 1945, da bombeangrebet fandt sted, sad Karl Nielsen netop i forhør.

Karl Nielsen siger: »Jeg husker så tydeligt, at den tyske forhørsleder den dag var meget flink. Han skulle nemlig hjem på orlov, og var derfor mest optaget af at få en dansk håndlanger til at skaffe sig nogle fødevarer, som han kunne få med hjem til familien«. Samme dag havde forhørslederen også besøg af en dansk pige, og da Nielsen og pigen et øjeblik var alene, sagde pigen: »Så tilstå dog din idiot. Så undgår du at dø eller at få flere tæsk«.

Alt blev kaos

»Det var et sjældent nemt forhør den dag, men kl. 11.15 hørte vi skyderi, og kunne se sporlys. Maskineri skød mod Shellhusets tag, hvor det tyske antiluftsskyts befandt sig.

»Det er englænderne«, sagde tyskeren og løb ud i gangen. Jeg løb med, og da vi kom ud i gangen, faldt de første bomber, og da jeg så mig tilbage, var kontoret, hvor jeg var blevet afhørt, væk. Det fandtes ikke mere. Alt var kaos.

Jeg opdagede nu, at jeg havde blod på arme og ben, men følte ikke, jeg var såret, og dette var rigtigt, blodet stammede fra en tysker, der lå dræbt foran mig. Også en dansk håndlanger lå dræbt på gangen.

Jeg løb nu gennem de lange gange og hen til enden, hvor der var en elevatorskakt med en vindeltrappe. Trappen var kun delvis ødelagt, så jeg kunne springe fra afsats til afsats. Vi var alle, stikkere, tyskere og modstandsfolk imellem hinanden, på vild flugt. Nogle styrtede ned gennem den ødelagte bygning, men jeg var heldig.

Ud i det fri!

Da vi kom ned og ville ud, viste det sig, at der var røget en bombe ind igennem indgangen, og at alle tyske soldater her var dræbt. Igen kunne jeg springe ud gennem murebrokkerne og løb derefter mod Rådhuspladen og senere mod Svineryggen.

Jeg var ligeglad med skyderiet fra både tyskere og angribende allierede fly. Jeg tænkte kun på at komme væk.

Din idiot

Først nede omkring søerne vendte jeg mig om og så her en gevaldig ildebrand. I min omtumlede tilstand spurgte jeg en københavnsk »svajer«, hvad der brændte.

Det er Shellhuset, din idiot, grinede han.

Jeg var undskyldt, jeg havde aldrig set Shellhuset udefra. Jeg var altid blevet kørt dertil i lukkede vogne.

Luftalarmen

Først da lød luftalarmen. Men jeg skulle ikke i beskyttelsesrum, selv om bomberne faldt igen mod Shellhuset. Jeg

Karl Nielsen - som ældre

var optaget af at komme til en bestemt adresse, hvor jeg vidste, jeg kunne få hjælp. Tyskerne afblæste først luftalarmen et par timer senere, da de havde fået tid til at undersøge de forskellige beskyttelsesrum, og de havde da også her fundet mange af fangerne«.

Karl Niensens flugt blev iøvrigt først opdaget 5 dage senere i Vestre Fængsel ved optælling. Nå! Det var ikke så galt, så fik de øvrige fanger lidt mere mad, da de nu kunne spise Karls mad også.

Karl fandt hurtigt ly hos sin københavnske »madmor« og fik ligeledes kontakt til lederen af Walthergruppen i

Odense, Erik Olsen, der også var »under jorden« i København.

Efter en uges tid blev så Walther, Karl Nielsen og den fra Shellhuset overlevende professor Brandt Rehberg transporteret i et stenfiskerfartøj til Sverige.

Kort efter var krigen forbi, og alle flygtninge kunne nu vende hjem til et fredeligt Danmark.

Meget arbejde var endnu at blive gjort med interneringer og oprydning efter de fem »forbandede« år.

Overlevede ja! Men med ar på sjælen.

Krigsparer ingen!

Ny leder af Historisk Samling fra Besættelsestiden 1940-1945 i Esbjerg

Fondens bestyrelse indbød til en reception den 24. februar i anledning af den nye leder Niels Wium Olesens tiltræden pr. 1. januar 1995. Niels Wium Olesen er cand. phil. i historie fra Århus Universitet, dimitteret januar 1995.

I februar og marts havde fonden arrangeret fire aftener med henholdsvis professor, dr. phil. Finn Løkkegaard, lektor, dr. jur. Henning

Koch, professor, dr. jur. et phil. Ditlev Tamm og lektor, dr. phil. Hans Kirchhoff som talere.

Samlingen er desuden involveret i adskillige aktiviteter i forbindelse med 50 års dagen for befrielsen og repræsenteret i Esbjerg kommunes arbejdsgruppe til koordinering af de mangfoldige begivenheder omkring dagen.

En krigs- sejler

*S/S H H Petersen
af Marstal.*

*Fra maskinmester Kromann
Madsens beretning i bogen »De
sejlede ud fra Marstal« har vi
taget følgende »pluk«:*

Skibet var det sidste damp-
skib, der blev bygget i Marstal
i 1927. Med en besætning på
17 mand sejlede det ved krigs-
udbruddet i 1939 mest på
England fra Danmark.

Selv om den uindskrænke-
de ubådskrig var brudt ud,
skulle der sejles - transport af
varer var en nødvendighed.

Påskén 1940

Vi husker det måske ikke - og
den nuværende generation
har måske ikke engang hørt
om det. Men allerede i på-
sken 1940 blev der fra skær-
torsdag og til 2. påskedag
sænket 7 danske skibe i Nord-
søen, hvorved 79 sømænd
mistede livet. Disse sænkning-
er fortsatte under hele krig-
en.

Konvojer

For at modvirke sådanne
sænkninger blev neutrale ski-
be, der skulle sejle til Eng-
land, samlet i Bergen i Norge,
hvor de lige uden for tre-mile
grænsen blev samlet i konvoj-
er. Skibene skulle nu sejle tre
og tre ved siden af hinanden
og blev så eskorteret af engel-
ske orlogsfartøjer.

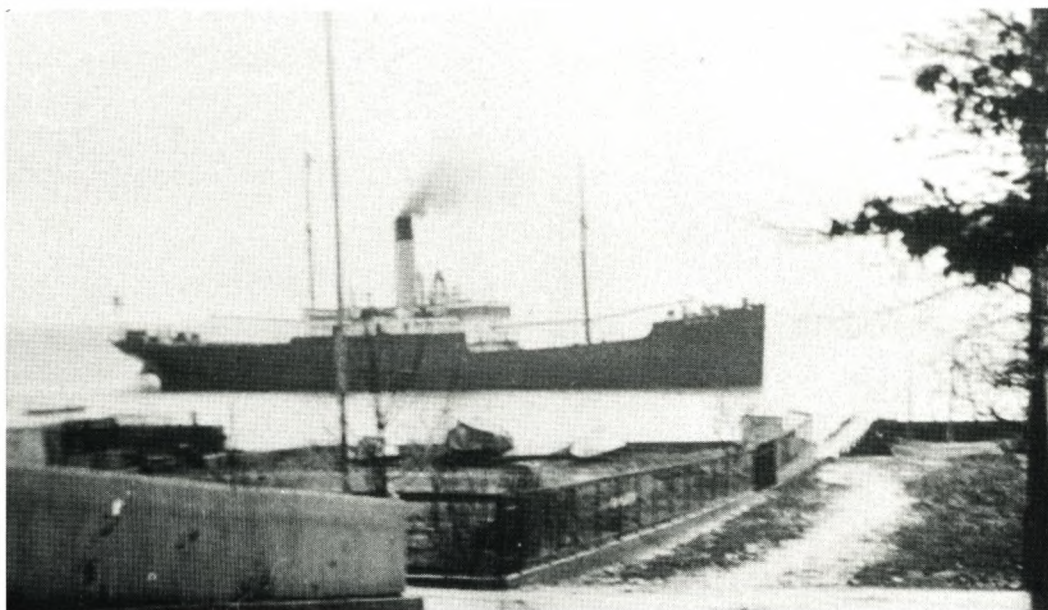
S/S H H Petersen afsejlede
fra Nakskov den 29. marts og
ankom til Bergen den 3. april
1940.

Konvojen, der bestod af
danske, svenske, finske og
norske skibe, gik mod Eng-
land. Det var nu ikke et flot
syn. Ingen af skibsførerne var
vant til denne form for sej-
lads, og det blev ikke bedre,
da det blæste op, og da man
også blev udsat for flyangreb,
men fremad gik det dog.

Over radioen hørte man så
den 9. april, at Danmark var
blevet besat af tyskerne.

Skibsråd

Der blev nu kaldt sammen til
skibsråd. Alle uden undtagel-

S/S H. H. Petersen af Marstal ses her ved sidste afsejling fra Marstal (Foto Fra Marstal Søfartsmuseum)

se valgte at fortsætte til Eng-
land.

Den 10. april ved ankomst
til Methill fik vi omgående or-
dre til at sejle videre til Tyne-
dock, hvor vi den 11. april blev
overtaget af det engelske ad-
miralitet.

Overtagelsen

Der var ingen ceremonier.
Der kom en engelsk navy offi-
cer og to marinesoldater. De
satte en seddel fast på agter-
masten. På den stod der, at
S/S H H Petersen i kongens
navn var overtaget som engelsk
prise. Officeren tog nu
et stykke blå kridt op af løm-
men og tegnede et anker på
den øverste del af sedlen. På
vor forespørgsel om, hvad
dette skulle betyde, svarede
han, at det var Admiral Nel-
sons mærke, og at det kunne
ingen unddrage sig. Han kig-
gede nu på os og sagde så:
»Dont worry, you will be
home for Christmas, all of
you«.

Dannebrog blev nu strøget,
og det engelske flag Red Du-
ster blev sat.

Den grå masse

Den engelske hyre var lav, ca.
¼ af den danske, maden var
rationeret næsten helt ned til
sultegrænsen. Det var et land
i krig! Vort kønne lille skib,
med det personlige præg,
blev nu malet gråt, og vi følte
os endnu længere væk fra
Marstal.

Fire mand fik våbenkursus,
og skibet blev udstyret med et
maskingevær og nogle rifler

fra sidste krig. England havde
ikke meget at forsvare sig
med i 1940.

Besætningerne fra vort
skib og andre danske og nor-
ske skibe øvede nu våben-
brug, så vi kunne være klar til
kamp.

Og kamp blev det - fra start
til slut.

S/S HHP sejlede nu hele
sommeren med kul til Lon-
don. Det var en hård fart gen-
nem miner og angreb fra
fjendtlige fly, så der var ikke
megen ro eller søvn på rejsen
op og ned langs kysten.

Hver aften, eller når der
var luftangreb, skulle skibene

forhale fra kaj til nogle bøjer
længere ude i bassinet. Ingen
skibe måtte ligge ved kaj un-
der luftangreb, for blev de
sænket der, var der jo stop for
tilførsel af nødvendige varer.

Bomberne

Da Holland, Belgien og
Frankrig var indtaget, blev de
tyske bombardementer af
specielt London til et hel-
vede, også for skibe, der leve-
rede varer til London. Ustans-
selig måtte vi vente,
forhale til de omtalte bøjer,
men der var ingen vaklen i de
engelske rækker. Overalt lød
det: »We will beat them - wait

A·P·MØLLER

**På de syv have -
under den syvtakkede
stjerne**

and see«. Alligevel blev det megen sved, meget blod og mange tårer inden krigsafslutningen.

Hvor mange rejser S/S HHP gjorde til London denne sommer, huskes ikke, men i september 1940 gik vi til Plymouth, og under hele den tur var vi ustandselig udsat for flyangreb.

Tilpasning

Miner, bomber, maskingeværkugler og flyvere var ved at blive en vane. Den menneskelige tilpasningsevne er egentlig vidunderlig. I november 1940 kom vi igen i fart på østkysten med gods til London. Tyskernes luftangreb var nu på sit højeste.

Skibene blev angrebet på havet, på floderne, i havn, bombet, minesprængt og brændt.

Den 29. november blev det største angreb på London. Den nat var London og dens dokker et sandt ragnarok.

S/S H H Petersens sidste rejse

På vej fra Blyth med kul til Rochester løb vi tværs af Great Yarmouth den 7. januar 1941 på en mine og sank.

Hele besætningen kom i redningsbådene og blev samlet op af andre fartøjer og endelig landsat i Harwich.

Hvad nu?

Efterhånden kom alle afsted igen, med andre skibe, så den samlede besætning fra S/S HHP blev spredt for alle vinde. 9 af de oprindelige 17 omkom på forskellige skibe ved deres forlis, for det meste i Nordatlanten, men resten kom hjem efter 1945.

Måske med ar på sjælen, men også med den tilfredsstillende, at de havde gjort deres til, at Danmark igen blev et frit land.

K.C.

Det er en viljesag at have det rart med hinanden

(Marie Wærum, mor til Edith Guiaume, i generations-dialog i Politiken).

Runde dage

Ved
**P. Feddersen,
Lundeborg**

5874 Hesselager,
tlf. 62 25 14 77

Heine Götstad, Kornagervej 79, 2800 Lyngby. 70 år d. 16. april.

Tage Bødker Kristensen, Tværstien 2, 8870 Langå. 70 år d. 1. maj.

Jørgen Madsen, Tokkerupvej 26, 2730 Herlev. (Neuengamme 67 961). 70 år d. 1. maj.

Åge Pedersen, Sct. Petersgade 5, 8900 Randers. 75 år d. 1. maj.

Helga Rasmussen, Mariagervej 21, 8900 Randers. 75 år d. 3. maj.

Jens Hincheli, Lundtofteparken 34, 2800 Lyngby. (Buchenwald). 75 år d. 4. maj.

Kirsten Møller, Grønnevej 22, 7160 Tørring. 70 år d. 7. maj.

William Munk Andersen, Gillesager 4, 7. 2650 Hvidovre. (Buchenwald). 80 år d. 7. maj.

Harry Sørensen, Valmuevej 16, 8600 Silkeborg. 70 år d. 8. maj.

Willy Rasmussen, Muskathaven 32, st. th. 2730 Herlev. (Dachau 141.747) 70 år d. 9. maj.

Tom Hansen, Ullerupdalvej 231 st. th. 7000 Fredericia. (Neuengamme 68014). 80 år d. 12. maj.

Jack Mellon, Mariagervej 10, 3000 Helsingør. 80 år d. 14. maj.

Aksel Andersen, Tcherningsgade 9A, 3300 Frederiksværk. (Stutthof). 80 år d. 14. maj.

Svend Aage Rasmussen, Bygdevej 6, 2830 Virum. (Dachau 141.745) 75 år d. 14. maj.

Lilly Melander, Jul. Thomsensgade 20 st. th., 1632 København V. 85 år d. 20. maj.

Svend Mortensen, Hjortekærvej 184, 2800 Lyngby. (Dachau 142.618) 75 år d. 20. maj.

Karen Kjestrup, Kongensstræde 27, 7000 Fredericia. 75 år d. 22. maj.

Erna Sørensen, Pedersstræde 3, 9000 Aalborg. 75 år d. 24. maj.

Ernest Gunter Hansen, Skjoldgade 16, 8260 Viby. 80 år d. 25. maj.

Peder C. Ljørring, Haraldsgade 40, 3., 2200 København N. (Buchenwald). 75 år d. 26. maj.

Børge Klingenberg, Gl. Køgevej 265, 2. tv. 2650 Hvidovre. 80 år d. 27. maj.

Thorvald Petersen, Vigerslevvej 249, 2500 Valby. 70 år d. 29. maj.

Bruno F. Johansen, Cypresvej 17, 1.tv., 6000 Kolding. (Buchenwald). 75 år d. 30. maj.

Berhard Myglegård, Ålbrobakken 9, 2430 Herlev. 75 år d. 30. maj.

Tage Nielsen, Fredensvej 18, 1., 8260 Viby. 75 år d. 31. maj.

Else Jensen, Pr. Christiansgade 4, 8900 Randers. 90 år d. 31. maj.

Bertha Jørgensen, Lindegårdsvej 15, 9900 Frederikshavn. 70 år d. 31. maj.

Svend Holm, Svendborgvej 9, Himmelev, 4000 Roskilde. (Neuengamme 67959). 75 år d. 2. juni.

Karen Jensen, Sdr. Havnevej 47, 9982 Aalbæk. 70 år d. 2. juni.

Verner Jensen, Bangsbovej 10, 9900 Frederikshavn. 80 år d. 4. juni.

Dagny Nielsen, Istedvej 16, 6000 Kolding. 65 år d. 6. juni.

Sven Erik Hammer, Maglegårdsallé 18, 2860 Søborg. 75 år d. 8. juni.

Elna Barslev, Rolighedsvej 29, Vester Hassing, 9310 Vodskov. 70 år d. 8. juni.

Harald J. Møller Hansen, Møllegården 2, 6000 Kolding. 75 år d. 9. juni.

Viggo Eriksen, Bynarksvej 42, Tjørring, 7400 Herning. (Jyllandskorpset). 75 år d. 11. juni.

Ela Risbank Kristensen, Jernbanegade 8-92, 7000 Fredericia. 70 år d. 12. juni.

Svend Andersen, Rosenvænget 24, 3390 Hundested. (Buchenwald) 75 år d. 14. juni.

Kaj Parkholt, Hellebopark 5, 2. th., 3000 Helsingør. (Buchenwald). 75 år d. 16. juni.

Anders Helge Benn, Amsstue allé 55, 4100 Ringsted. (Buchenwald). 80 år d. 18. juni.

Leo Kæraa, Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg. 90 år d. 18. juni.

Leon C. Petersen, Frimestervej 41, st. th., 2400 København NV. (Dachau 142.838). 75 år d. 21. juni.

Niels Wad Ahlmark, Jagtvej 127, 2. th., 2200 København N. (Buchenwald) 75 år d. 22. juni.

Aksel V. Rasmussen, Skelhøjvej 5, 2800 Lyngby. 80 år d. 22. juni.

Jørgen Leth, Riishøjsvej 101, 9000 Aalborg. 75 år d. 23. juni.

Olga Vadsager, Sandgade 10, 9850 Hirtshals. 70 år d. 24. juni.

Poul Riis, Hostrupsgade 9, 4200 Slagelse (Dachau 136.824) 80 år d. 25. juni.

Tage Larsen, H.H.Kochsvej 4, blok 2, bolig 262, 4000 Roskilde. 70 år d. 28. juni.

Ilse Tangen, Gladsaxe Møllevej 154c, 2860 Søborg. 75 år d. 29. juni.

Børge Paulsen, Muslingevej 27, 8250 Egå. 75 år d. 30. juni.

Karl Georg Nielsen, 6 B Riches Road, Ilford, Essex 161 I.T.F. England. 75 år d. 1. juli.

Carl Johan Schmidt, Ved Rådhuset 31 st., 2610 Rødovre. (Buchenwald) 80 år d. 3. juli.

Sylvia Daugaard, Strubjerg 90, 9400 Nørresundby. 70 år d. 3. juli.

Karl Peter Madsen, Jupitervej 16, 9200 Aalborg Sv. 75 år d. 7. juli.

Agnete Christensen, Breineåsen 17, Smidstrup, 3250 Gilleleje. 75 år d. 7. juli.

Jørgen Hedegaard Larsen, Højvænget 2, 5230 Odense M. (Buchenwald) 75 år d. 9. juli.

Egon Villy Hansen, Hvedevej 6, 7490 Aulum. (Buchenwald). 75 år d. 10. juli.

H. Juul Larsen, Guldborghaven 11, 9000 Aalborg. 70 år d. 11. juli.

Lillian Larsson, V. Søgade 46, 2. 1601 København V. 70 år d. 14. juli.

Aage Jensen, Femmøllervej 4, 8240 Risskov. 75 år d. 14. juli.

Egon Thygesen, Ormslevvej 551, 8462 Harlev. 70 år d. 15. juli.

Knud Bjarkov, Strandvejen 16B, 2100 København Ø. (Neu-
engamme 67956). 70 år d. 16. juli.

Poul E. Nielsen, Vestre Fasan-
vej 34, 8410 Rønede. 75 år d. 16. juli.

Hans Jensen, Sdr. Havnevej 47, 9982 Aalbæk. 75 år d. 17. juli.

Flemming Jørgensen, Nord-
rupvej 43, 2700 Brønshøj.
(Sachsenhausen 108894). 70 år
d. 18. juli.

Kaj Otto Ziehrer, Egevej 4, 4970 Rødby. (Sachsenhausen 73092) 70 år d. 20. juli.

Hans Jørgen Skov, Sønderpar-
ken 25, 3550 Slangerup. (Bu-
chenwald) 75 år d. 22. juli.

Anna Lauritzen, Lundtoftepar-
ken 42. 2. tv., 2800 Lyngby. 80
år d. 23. juli.

Jacob Vogelius, Lindevej 67, 3500 Værløse. (Buchenwald). 80 år d. 23. juli.

Willy F. Jacobsen, Kirsebærvej 1, 4654 Fakse Ladeplads. (Bu-
chenwald). 85 år d. 23. juli.

Henry Olsen, Rosenkildevvej 73, 3000 Helsingør. 75 år d. 26. juli.

Karl Nissen Larsen, Vester-
brogade 69 A, 2. th., 1620 Kø-
benhavn V. (Buchenwald) 75 år
d. 29. juli.

Poul Sminge, Olufvej 3, Kri-
strup, 8900 Randers. (Neu-
engamme 50362). 70 år d. 30. juli.

Svend O. Sørensen, Diskovvej 180, 9210 Aalborg SØ. 70 år d. 1. august.

Henning Jensen, Flintevej 21, 9000 Aalborg. 70 år d. 3. au-
gust.

Niels Frode Larsen, Ibsensvej 57, 2630 Tåstrup. (Buchen-
wald). 80 år d. 8. august.

Ejvind Andersen, Kildevælds-
parken 96, 4390 Vipperød. (Bu-
chenwald). 80 år d. 9. august.

Frits S. Petersen, Saven D 3, 2. mf. 2630 Høje Tåstrup. (Bu-
chenwald). 80 år d. 14. august.

Ove Møllerup, Havretoften 25, 2800 Lyngby. (Buchenwald). 75 år d. 15. august.

Henry Gatten, Brøndbyøster
Torv 4, 4. th. 2650 Hvidovre.
(Buchenwald) 80 år d. 15. au-
gust.

Bodil Moyell, Jomsborgvej 41, 1. 2900 Hellerup. 75 år d. 18. au-
gust.

Gudrun Thomsen, Christian d. 8.s vej, 9 B 1-1, 8600 Silkeborg. 80 år d. 21. aug.

Erna Lyngholm Andersen, Ernst Kapersvej 12, 1. 2450 Kø-
benhavn SV. 70 år d. 22. august.

Børge Jørgensen, Guldborg-
sundvej 35, 4880 Nykøbing F.
(Buchenwald). 75 år d. 22. au-
gust.

Chr. Kjær, Tøtmosen 65, Egen-
se, 9208 Storvorde. 75 år d. 23.
august.

Jørgen Rahr, Dyssegårdsvej 40, 2860 Søborg. (Buchenwald) 75 år d. 27. august.

Anders J. Schack, Ny Strandvej 46, 1. 3050 Humlebæk. (Bu-
chenwald). 80 år d. 27. august.

C. Soelberg Rasmussen, Mari-
endalsvej 72, 1. tv. 2000 Frede-
riksberg. (Buchenwald). 75 år
d. 28. august.

Erik Nielsen, Øster Søgade 106, 3. th. 2100 København Ø. (Bu-
chenwald). 75 år d. 29. august.

Kaj Jensen, Parkvej 46, 7500 Holstebro. 80 år d. 29. august.

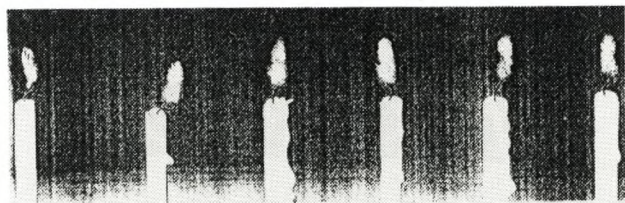
Helmer Larsen, Budderupvej 13, 2730 Herlev. 75 år. d. 29. august.

Runde dage

Meddelelse til foreningerne

PIGTRAAD/GESTAPO-FANGEN ophører med juni-nummeret, og i skrivende stund ved vi ikke, om det bliver efterfulgt af en anden form for meddelelsesblad. Hvis dette ikke bliver tilfældet, vil PIGTRAAD/GESTAPOFANGEN i juni-nummeret bringe »Runde dage« for resten af 1995. De foreninger, der ikke allerede har indsendt deres runde dage for hele året, må derfor inden den 1. maj sende de endnu ikke indberettede til Preben Feddersen, hvis adresse som bekendt er: Caroline-Amalievej 11, Lunde-
borg, 5874 Hesselager.

FRØSLEVLEJREN

4 MAJ

1995 - 50-året for Danmarks befrielse

4. MAJ

Kl. 10.00-12.00:

Parade bestående af en deling soldater og skolebørn starter anført af Slesvigske Fodregiments Musikkorps fra Sydporten og går mod Gendarmmuren.

Der spilles og synges: »En vinter lang og mørk og hård«.

Pladsen overflyves af en formation jagerfly.

Tale ved statsministeren: »Fred og frihed i det forenede Europa«.

Kransenedlæggelse, efterfulgt af: »Altid frejdig når du går«.

Tale ved oberst N. K. Nørgaard: »Frihedsbudskabet som jeg oplevede det i lejren«.

Der synges to sange af Karsten Thomsen ved Sct. Jørgens Kirkestige.

Tale ved ambassadør Thygesen, Bonn: »Det dansk-tyske forhold i dag og i fremtiden«.

Tale ved Bøvs borgmester, Jens Aage Helmig.

Der afsluttes med fællessang: »En lærke letted'«.

Kl. 20.00:

Koncert ved Hovedtårnet midt i Frøslevlejren ved Padborg Jernbaneorkester.

Fanebærere, fakkelbærere (FDF/FPF/Det Danske Spejderkorps) og kransenedlæggere møder på modsatte side af tårnet med henblik på koordinering.

Kl. 20.20:

Amtsborgmester Kresten Philipsen byder velkommen.

Der nedlægges krans og blomster ved mindestenen, hvorefter der blæses »Last Post«.

Kl. 20.30:

Fakkeltoget og publikum vandrer til flagstangen.

Kl. 20.34:

Frihedsbudskabet fra BBC den 4. maj 1945 lyder fra højtalere ud over lejren. Flaget hejses. Vi synger: »Altid frejdig, når du går«.

Kl. 20.45:

Provst Marlys A. Uhrenholdt fra Bov Sogn holder mindeandagt. Vi synger: »En lærke letted'«.

Kl. 21.00:

Sønderjysk aften med kaffebord, musik og fællessang i Frøslevlejren. Alle i Frøslevlejren anmodes om at tænde levende lys i vinduerne, der vender ud mod publikum.

5. MAJ

Kl. 12.00:

Flaghejsning og mindetale.

Karen Nymand Nielsen - DSIF

Hjemførelse af afdøde deporterede

Centralkontoret for Særlige Anliggender udgav i 1947 en beretning om kontorets virksomhed i tiden 16. maj 1945 - 1. juli 1946. Visse afsnit af denne beretning kan det have interesse at genopfriske her i 50-året for Danmarks befrielse, bl.a. i forbindelse med gravene i Mindelunden i Ryvangen. Vi gengiver derfor her to af afsnittene i beretningen:

Eftersøgning af savnede

En opgave af ganske særlig art, som centralkontoret påtog sig, blev henlagt til oplysningsafdelingen. Det var eftersøgning af savnede fra koncentrationslejrene. I forbindelse hermed er senere opstået spørgsmålet om hjemførelse af de i Tyskland afdøde danske deporterede, hvis grave det er lykkedes at stedfæste.

På grund af de kaotiske forhold i Tyskland inden sammenbruddet var ikke alle danske deporterede kommet med den svenske hjælpeekspedition tilbage til Danmark eller til Sverige, og i mange tilfælde havde de pårørende ikke fået nogen underretning om, at en deporteret var afgået ved døden; mange forespørgsler blev i den anledning rettet til centralkontoret.

Kontoret etablerede samarbejde med Udenrigsministeriet, som da havde en ekspedition i Tyskland, med Dansk Røde Kors og med Rigspolitichefens Efterretningstjeneste. Fra politi, hær og flåde modtoges lister over deporterede, fra »Frøslevkartoteket« fik man navne og deportationsdatoer, fra illegale blade, fra tillidsmænd, fra koncentrationslejre og mange andre steder indsamledes oplysninger i et omfangsrigt kartotek, og ved hjælp deraf og ved samtaler med de fra koncentrationslejrene hjemvendte lykkedes det stykke for stykke at lægge hele den mosaik sammen, som gav et billede af, hvilke lidelser de ulykkelige, der tilsidst bukkede under for de umenneskelige forhold, nazisterne bød dem, forinden havde måttet gennemgå. For yderligere at klarlægge de deporteredes skæbner, udsendtes spørge-

skemaer til samtlige hjemvendte.

Det var lykkedes at fremskaffe navne og adresser på ca. 6000 personer, og i de udsendte skemaer udbad man sig oplysninger og enkeltheder vedrørende deportationen, hvilken lejr eller hvilke lejre, den pågældende havde været i, hvilke sygdomme han havde lidt af, og om arrestationen var foretaget på grund af stikkeri. Dette sidste spørgsmål førte til en lang række ikke tidligere behandlede stikkersager, som blev overgivet til politiet.

Over 5.400 af de udsendte skemaer blev besvaret og sendt tilbage til kontoret, og de fik, efter at være blevet bearbejdet, den største betydning for fortsættelsen af eftersøgningsarbejdet.

Det var nu muligt straks at fastslå, hvem der på et givet tidspunkt og et givet sted havde været sammen med en deporteret, og herefter kunne således langt den største del af de ca. 400 sager vedrørende savnede afsluttes enten ved, at pågældendes død var konstateret og bevidnet af flere medfanger og begravelsesstedet eventuelt påpeget eller ved, at den savnede var fundet i live.

De resterende sager blev derefter overgivet til Rigspolitichefens Eftersøgningstjeneste, som i forbindelse med Central Tracing Bureau i Tyskland ikke lader nogen mulighed uforsøgt med henblik på at opklare disse forsvundnes skæbne.

Hjemførelse af afdøde deporterede

Samtidig med dette arbejde gjorde ekspeditionen i Tyskland en afgørende indsats ved at finde frem til deporterede, som endnu befandt sig i live på forskellige allierede hospitaler, og ved - med henblik på en senere hjemsendelse - at finde og afmærke de steder, hvor en dansk deporteret var blevet begravet.

Det var håbet, at hjemførelsen kunne finde sted allerede i efteråret 1945, men de allierede militærmyndigheder i Tyskland så sig på daværende tidspunkt ikke i stand

til at give den ønskede tilladelse. Forhandlingerne herom er imidlertid senere blevet genoptaget med større held, og der forberedes, under ledelse af medarbejdere fra centralkontoret, en ekspedition til Tyskland. Der er således håb om, at de danske, der døde og blev begravet i tysk jord, kan blive hjemført og begravet i Danmark.

Til denne sidste sætning er der en fodnote, hvoraf det fremgår, at den udsendte ekspedition den 9. juli 1947 hjemførte 115 døde danskere.

Dette fører os til Johs. Fosmarks artikel »Mindelunden i Ryvangen« i PIGTRAAD/GESTAPOFANGENS særnummer af februar 1995, side 51-53, og dermed til et brev, som den tidligere leder af Centralkontorets Oplysningsafdeling, Carl Preisler, den 14. februar d.å. har sendt til Fosmark. Brevet indeholder så mange relevante informationer om denne særlige opgave for centralkontoret, at vi gerne vil bringe et fyldigt uddrag af brevet, hvilket Carl Preisler har givet sin tilladelse til. Han skriver:

Kære Johannes Fosmark,

Det er altid interessant at læse »Pigtraad/Gestapofangen« og ikke så sjældent er der artikler eller indlæg, som i ganske særlig grad har min interesse. I det nyligt modtagne særnummer af februar 1995 er der nu så meget, at jeg har stof til læsning og studier i lang tid. Det er et rigtig flot nummer, tak for det.

Den direkte anledning til min henvendelse er imidlertid din artikel om Mindelunden i Ryvangen. Den store begravelsesplads, hvor 106 frihedskæmpere blev stedet til hvile den 29. august 1945, havde jeg ikke personligt så meget med at gøre. Det var, som du skriver, Kirkeministeriet, der i hovedsagen stod for oprettelsen af dette store og smukke mindesmærke. Ministeriet for Særlige Anliggender er - med rette - kun periferisk nævnt, omend dets »direktorat«, Centralkontoret for Særlige Anliggender i København, også var indblandet i andet end blot at afholde nogle transportudgifter.

Men når vi kommer til afsnittet om de kammerater, der omkom i tyske KZ-lejre, og hvis jordiske rester kunne hjemføres, vil jeg af hensyn til historieskrivningen tillade mig at fremkomme med nogle supplerende oplysninger til det i din artikel anførte.

Først vil jeg dog oplyse, at jeg i hele »Centralkontorets« funktionsperiode lige fra den 16. maj 1945 fungerede som den ene af tre afdelingsledere. Mit ansvarsområde var »Oplysningsafdelingen«, der, som det vil fremgå af vedlagte organisationsplan, tog sig af alle opgaver, som ikke direkte kunne henføres til »Lov om Erstatning til Besættelsestidens Ofre«.

Det blev på et tidligt tidspunkt klart for os, hvor meget det betød for de pårørende at få besked om, hvad der var hændt deres kære. De færreste troede vel, efterhånden som tiden gik, at de skulle gense deres søn, mand, kæreste eller ven i live. Men desto stærkere voksede ønsket om at få klarhed over deres skæbne. Hvor døde de, hvem var hos dem, blev de begravet, kom de i krematorieovnen eller blev de blot smidt i en fællesgrav.

Som følge heraf oprettede vi i »Oplysningen« en særlig eftersøgningsafdeling, som straks etablerede et samarbejde med Udenrigsministeriet, Socialministeriet og ikke mindst med Rigspolitiets Eftersøgningstjeneste.

Hurtigt derefter blev det muligt at udsende et spørgeskema til ca. 6000 hjemkomne deporterede, som man havde fundet navne og adresser på, og flere end 5400 returnerede skemaet udfyldt med de ønskede oplysninger.

Nu begyndte så de lange, seje træk, som min næstkommanderende stod for. Bearbejdning og registrering af det store indkomne materiale, talrige samtaler med hjemvendte kammerater, konstant forbindelse med Rigspolitiets Eftersøgningstjeneste og meget andet.

Det er svært så mange år efter at give nøjagtige tidsangivelser, men dette arbejde har nok taget godt et år. Vi er

så fremme ved efteråret 1946, før vi kan konstatere, at der af de ca. 600 som måtte antages at være omkommet i tyske KZ-lejre, kun var 155, som vi havde så sikre oplysninger om, at der i det mindste teoretisk var en mulighed for at finde de pågældende og identificere dem med hjemførelse til Danmark for øje.

Herefter blev det Rigspolitiets Eftersøgningstjeneste, der i hovedsagen fortsatte arbejdet og ved samtale med de pårørende fik fremskaffet takdkort og andre relevante oplysninger til brug ved identifikation.

Det stod fra begyndelsen klart for os, at kun i de tilfælde, de tre eksperter, politi, retsmedicinere og retsodontolog var enige og 100% overbevist om, at de stod overfor de jordiske rester af den efter søgte, blev han taget op, lagt i den medbragte zinkkiste med senere hjemførelse for øje. Alt andet ville være bedrag, og det synes jeg er vigtigt at understrege af hensyn til de pårørende.

Samtidig med dette arbejde blev selve ekspeditionen forberedt. Aftaler om at stille eksperter til rådighed blev truffet med Rigspolitiets Eftersøgningstjeneste, Retsmedicinsk Institut og Tandlægehøjskolen. Røde Kors, der allerede havde stor erfaring i transporten i det slagte Tyskland, skulle stille mandskab og materiel, hovedsagelig i form af benzindrevne lastvogne til rådighed. Et stort frederiksbergsk bedemandsfirma leverede mandskab og et antal zinkkister, der blev loddet til ved gravene, og pæne hvide kister til hjemførelsen til Danmark.

Nu var det jo ikke sådan, at man uden videre kunne køre ned i det besatte Tyskland og foretage sig alt det, vi kom for. Udenrigsministeriet gjorde forarbejdet gennem sine forskellige militærmissioner, som de diplomatiske repræsentationer blev kaldt dengang. Da hovedparten af de eftersøgte lå i den britiske besættelseszone, blev det i første omgang de britiske militærmyndigheder, der blev taget kontakt med. Men også de amerikanske og russiske myndigheder måtte indblandes.

Det var forståeligt nok et

meget kompliceret projekt. Underbringelse, forplejning, benzin og andre fornødenheder til 15-20 mand, et antal last- og personvogne i 2 måneder over store dele af Tyskland i 3 forskellige besættelseszoner.

Da en tilladelse i princip forelå, tog jeg selv i februar 1947 til Tyskland, hvor jeg i Hamburg og en række andre byer fik de mere detaljerede aftaler på plads med de respektive britiske militærmyndigheder - og iøvrigt også den civile, Control Commission for Germany. Det var ganske indviklet.

Ekspeditionen afgik fra København den 1. maj 1947, og den 9. juli s.å. kunne jeg i spidsen for en lang, lang konvoj føre 115 kister hjem til Danmark. Det var et af de dejligste og smukkeste øjeblikke i mit liv.

Som det var tilfældet med de døde i Ryvangen, var der også her en del pårørende, der ønskede deres kære hjem til den lokale kirkegård. Hvor mange, der kom til den særlige lille afdeling i Mindelunden, har jeg ikke tal på, men det skal nok passe med 26 + 5, som du selv anfører.

Jeg kan ikke helt få kronologien i din artikel til at stemme med det, jeg mener. Det kan godt være rigtigt, at Ministeriet for Særlige Anliggender i 1947 gjorde opmærksom på, at der nu var identificeret 114 danske deporterede omkommet i tyske KZ-lejre, men det kan så først have været i begyndelsen af juli 1947, fordi arbejdet i den russiske zone først blev afsluttet den 29. juni.

Som nævnt fandt hjemførelsen sted den 9. juli 1947, og når der i din artikel står, at kisterne efter en smuk højtidelighed i Københavns Domkirke den 16. JUNI....., er det formentlig en trykfejl for 16. juli. Så passer det bedre, men jeg kan ikke verificere datoen.

Al ære og respekt for Tandlægehøjskolens folk, men så enkelt som det lyder i din artikel, var det altså ikke, hvad forhåbentlig også fremgår af ovenstående. Vi fik fra Tandlægehøjskolen tildelt en ung retsodontolog, som udførte et fortræffeligt arbejde sammen med retsmedicinere-

ne og identifikationseksperterne fra Rigspolitiet - og med os andre i al beskedenhed.

Arbejdet fandt jo sted ved selve gravpladserne, og da jeg selv var til stede, kan jeg bevidne, at det ofte var slem, selv for de professionelle, ikke mindst når der var tale om massegrave.

At det trods alt lykkedes at hjemføre de jordiske rester af 115 deporterede ud af 155 mulige, skyldes først og fremmest det minutøse forarbejde gennem næsten 2 år, udført af min utrættelige næstkommanderende, der ledede Eftersøgningsafdelingen og hans lige så utrættelige medarbejdere, der vendte hver sten for at finde spor at gå efter.

Som jeg indledningsvis siger, er det af hensyn til historieskrivningen, at jeg fremkommer med disse oplysninger. Der har allerede dannet sig adskillige myter om begivenheder fra Besættelsestiden, og kan man bidrage til at få tingene sat på rette plads, synes jeg man skal gøre det.

*Med kammeratlig hilsen
C. Preisler*

Brev til kommunerne

Modstands- og Fangeforeningernes Koordineringsudvalg vedr. 50-året har den 16. februar udsendt et brev til alle landets borgmestre og amtsborgmestre. Brevet indeholder forskellige forslag til aktiviteter i kommunerne og amtskommunerne i anledning af 50 års dagen for Danmarks befrielse.

Udvalget fremhæver kampagnen »**Frihedens Lys Over Danmark**« som sin vigtigste opgave og går derfor ind for, at ALLE i år bør tænke »Frihedens Lys« i vinduerne. Både for at hædre dem, der mistede liv, forlighed eller helbred i modstandskampen, og for at bære frihedsbudskabet videre til de nye generationer i en tid præget af krige og konflikter. Man gør opmærksom på, at der er indgået en aftale med ASP-Holmblad A/S om fremstilling af et særligt lys med 50-

årets symbol. Dette lys vil blive solgt i detailhandelen.

Udvalget har endvidere ladet fremstille **streamere** og store **klæbemærker** til brug især på bilruder, som kommunerne vederlagsfrit kan rekvirere med henblik på at bruge dem på kommunens, og eventuelt dens medarbejders, biler.

Hvis der arrangeres **fakkel-tog** i forbindelse med 50-året, kan leverandør af fakler anvendes.

Koordinationsudvalget gør endvidere opmærksom på, at man har indledt et samarbejde med Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger, og at medlemmer af DGI med udgangspunkt fra mindstenen ved Hvidsten Kro vil **bringe frihedens lys ud** til alle egne af landet gennem de 25 amtsforeninger og ca. 5.000 lokale gymnastik- og idrætsforeninger med tilsammen 1,4 mio. medlemmer.

Udvalget beder om oplysning om, hvem der i kommunen vil være **kontaktperson** i et særligt kontaktnet vedrørende forberedelserne til markeringen af 50-året, og erklærer sig samtidig rede til at hjælpe med at fremskaffe **repræsentanter for modstandsbevægelsen** til at deltage i planlægningen og gennemførelsen af de lokale aktiviteter omkring 50-året.

Endelig gør udvalget opmærksom på, at der om kort tid udsendes en **fortegnelse over tidligere modstandsfolk, der vil kunne fortælle** om deres egne oplevelser i modstandsarbejdet, og at denne fortegnelse kan fås vederlagsfrit.

Adgangs forment

Her i 1995 holder FN sit 50 års jubilæum.

Klog af skade har den nuværende generalsekretær, den ægyptiskfødte Boutros Boutros-Ghali bestemt, at der i hvert fald er en, som man ikke inviterer til højtidelighederne. Nemlig Østrigs fhv. præsident og fhv. generalsekretær i FN, Kurt Waldheim. Bl.a. USA ønsker aldrig at se ham mere. Han var jo som tysk officer på Balkan under 2. verdenskrig indblandet i terrorhandling.

9. april 1940. Tyskerne marcherer ind på Karl Johan i Oslo

Det norske folk godtog hverken Hitler eller Quisling

En del forskelle i dansk og norsk modstandskamp

Af Johs. Rasmussen

Norge havde ikke ført krig siden 1814, mens Danmark jo havde haft sit smertelige 1864, ligesom Danmark fik delvis oprejsning i 1920, da noget af Sønderjylland kom tilbage til Danmark. Men, altså Norge var som Danmark og Sverige neutralt under 1. verdenskrig. Og havde ønsket denne neutralitet fortsat også under det ny store ragnarok, som kom med 2. verdenskrig. Man havde ikke gjort meget ud af sit forsvar. Men det havde Danmark heller ikke. Ikke engang England. Meget af Europa sov, mens ondskaben og slangen Hitler voksede og voksede. Som i Danmark ønskede heller ikke så få nordmænd, at man bare skulle nedruste. F.eks. vedtog Norge i 1934, at soldaterne kun skulle have 84 dages uddannelse. Hærens materiel var ringe. Ligeså med flåden og

luftvåbnet. Og mange skibe manglede helt antiluftskys.

Men en kaptajn sagde dog 7.8.39: »Vi må regne med en total overraskelse. Det er ingen overdrivelse, at en fremmed magt i nat, uden at løsne et skud, kan sætte sig fast i Oslos ydre fæstning (og i Kristiansand og i Bergen).« - Men politikerne ville ikke høre. Ejheller i Danmark og England. Eller Finland, skønt bl.a. Mannerheim havde advaret. Og den berømte Mannerheimlinje på det karelske næs ved grænsen til Rusland var i realiteten bare hastigt tilberedte jordvolde...

Danmark og Norge var advaret 2.3.1940 spurgte Frankrig og England, om Norge ville tillade transport af allieret militær over sit område. For at hjælpe Finland i dets kamp mod Sovjetrusland. Norge sagde nej. Man ville ikke indtræde i stormagtsopgøret. Og bare 10 dage efter, 13.3.40, sluttede Finland fred med

Sovjet, 5.4.40 oplyste den norske Berlin-legation hjem til sin regering, at Tyskland i løbet af få dage ville invadere Norge. Ingen i Norge tog det alvorligt. Sådan som redaktør Jakob Kronika i Berlin og efterretningsmanden, oberst Lunding oplyste lige sådan hjem til København: Tyskerne går ind i Danmark. - Men Stauning-Munch-Alsing Andersens smålo bare...

8.4.40 udlagde de allierede miner i norsk farvand. Regering og Storting fik travlt med at skrive protester.

Men generalen havde sine tanker ved sin 65-års-dag dagen efter. Ingen tænkte på, at tyskerne var på vej. Admiralen foreslog mineudlægning i Oslo fjord. Blankt afvist. Men kl. 23.15 slukkede man dog alle fyr ved Norges kyster.

9.4.40 kl. 0.15 nat fik man luftalarm i Oslo. Tyskerne angreb. Regeringen ønskede mobilisering. Kl. 4.30 morgen kom den tyske gesandt, dr. Brauer med sit ultimatum:

Norges regering skulle hjælpe til ved den tyske besættelse af landet. - Regeringen afslog - »Så bliver der kamp«, sagde Brauer. - »Den er allerede begyndt«, svarede udenrigsminister Halfdan Koht.

Tyske krydsere sænket

Fæstningen Oscarsborg ved Oslo fjord kæmpede hårdt. Og fik virkelig sænket den tyske krydser »Blücher« med 3000 mand. Ved Horten blev en anden tysk krydser »Emden« hårdt medtaget. Ved Kristiansand blev en tredje krydser »Karlsruhe« ramt. Og sank senere. Modsat i Narvik i Nordnorge. Her sænkede tyskerne to norske panserskibe. Og tyskerne brugte nogle steder krigslist. Man truede med luftbombardement mange steder.

Men fordi nordmændene, trods ringe materiel og forberedelse, kæmpede, så fik kong Håkon, regeringen Nygårdsvold og Stortinget (samt landets guldbeholdninger) lejlighed til at nå væk. Det var stortingspræsident C.J. Hambro, der gennemførte flugten. Man fik også generalstab og admiralitet med. Men glemte Højesteret. Man nåede sikkert til Hamar. Og snart efter til Elverum. Regeringen fik

fuldmagt. Stortinget opløste sig selv.

Quisling greb magten 9. april
Snart kom en mærkelig, selvovervurderende mand, major Vidkun Quisling frem på scenen. Han var fra 1887. Han havde været diplomat, i Røde Kors, en tid udsendt med Nansen til det sultende Rusland. Blev kommunist. Men brød med partiet i 1930. 1932 blev han forsvarsminister i Bondepartiregeringen. Og i 1933 stiftede han så sit norske naziparti, Nasjonal Samling. Men endnu forhandlede regeringen med tyskerne, der dog fik afslag. - Og så bombede tyskerne løs på Elverum. De store byer var ret hurtigt indtaget. Og flåde og fly ødelagt. Oberst Otto Ruge blev ny øverstkommanderende. Alt kom for sent igang, og der var for lidt våben. Men Ruge gjorde, hvad han kunne, for at sætte skub i modstanden mod tyskerne. Man håbede også på britisk hjælp. Den kom aldrig. 9. april greb Quisling magten, udråbte i hvert fald sig selv til statsminister.

Men 15.4.40 lod tyskerne ham falde. Han var mere til besvær end til gavn. Folk kunne ikke lide ham, og hans parti havde alt for få medlemmer. Man oprettede fra norsk side et »Administrationsråd« med bl.a. kendte og agtede folk som biskop Eivind Berggrav og højesteretsdommerne F. Schelderup og Paal Berg. Kongen og den gamle regering bakkede dog slet ikke rådet op. 24.4.40 udnævnte Hitler en hård SS-mand, en gau-leiter fra Rhinlandet, Josef Terboven. Han styrede med hård hånd Norge resten af besættelsen. Ved Narvik, Namsås, Åndalsnes og Harstad satte englænderne lidt fremstød igang, men for dårligt, så det ebbede ud af sig selv. Briterne rømmede de forskellige stillinger. Sammen generobrede nordmænd og englændere dog senere Narvik. På Vestfronten gik det dårligt for de allierede, og 7.6.40 forlod de sidste englændere Norge. Så 9.6.40 kapitulerede Nordnorge. General Ruge ville ikke underskrive, at han nedlagde al modstand. Så han blev fange i Tyskland resten af krigen.

Tyskerne mistede 60.000 mand

Krigen i 1940 kostede Norge 1400 faldne, 1600 sårede og 2400 meldtes savnet. Også en del civilister gik med i købet. Bl.a. ved de tyske luftangreb. Man mener, tyskerne mistede 60.000 mand. Kongen og regeringen sad nu i London. Nu ville tyskerne bruge Norge som base for kampen om Atlanterhavet og England. Norge skulle udnyttes på enhver måde.

Tyskerne både løkkede og truede. Og der blev forhandlet frem til 25.9.40. I radioen fra London hørte folk, at kongen ikke et øjeblik havde tænkt at gå af. Der begyndte kædebreve og en hviskekampagne mod tyskerne. Tyskerne indførte censur, forbød folk at have våben og forbød kommunistpartiet. 25.9.40 talte Terboven i radioen. Han rakkede Stortinget og kongen ned og udnævnte 13 statsråder (ministre). Kun Quislings parti var nu tilladt. En norsk redaktør, der skrev »Ingen nordmand er til salg«, blev straks arresteret. Ikke bare partierne var forbudt, men også Rotary, frimurere, Oxfordbevægelsen, afholdsforeningerne, de store idrætsforbund. Idrætsfolkene svarede med at blive væk og kun træne i smug.

Oprettede Hirden

Nazipartiet oprettede sit eget politi, Hirden, med afdelinger for kvinder, børn, studerende osv. Og et »Bondelag«. Man ville også have egne fagforeninger og faggrupper f.eks. af akademikere og embedsmænd. Men folket var hele tiden imod. Nyår 41 var Hirden kun sølle 2000 mand, men man lavede megen vold og overfaldt f.eks. lærere og elever.

Da Norge blev besat, var ca. 4 mill. tons af landets flåde på 4.8 mill. tons i det fremmede. Og hjalp siden de allierede meget. Men hjemme opførte hvalfangsten. Og skibsfarten og fiskeriet gik stærkt tilbage. Man manglede olie og foderstoffer. Industrien stagnerede. Man måtte lave erstatningsvarer, og meget af industri-, landbrugs- og fiskeriprodukter gik til tyskerne. Indtil krigen kom, importerede Norge 80 pct af sit brød-

Mindestenen for Lauritz Sand. Et markant mindesmærke for en markant person.

korn. Nu skulle egen avl klare det. Og også forsørge 3-400.000 tyske soldater. Der blev mangel på mad, tøj, sko. Man fik rationering på brød, fedtstof og sukker. Og levede meget på kartofler og fisk. Tyskerne forbød lønforhøjelser, ja fik endda presset lønningerne 30 pct. ned. Terboven satte Højesteret på plads. Men Højesteret svarede med at gå af.

26.000 i partiet - nogle

»hemmelige medlemmer«

I februar 41 havde NS 26.000 medlemmer. Nogle var imponeret af de store tyske sejre overalt i Europa. Og nogle så på personlig vinding og økonomien. Nogle politifolk gik ind i Hirden eller partiet. Turde ikke andet. Men NS-folkene blev tit chikaneret. Også deres børn. Så kunne man blive »hemmeligt medlem«. Men det gav ikke flere medlemmer. Nogle af de ny partimedlemmer var også kriminelle eller på anden vis underlødige. General von Falkenhorst og Terboven regnede ikke med Quisling. Men Q. havde nogle år haft egen kontakt til Hitler, Rosenberg m.fl. To af Q.s ministre gik ind for mere terror: Jonas Lie og Hagelin. Den tyske hær og

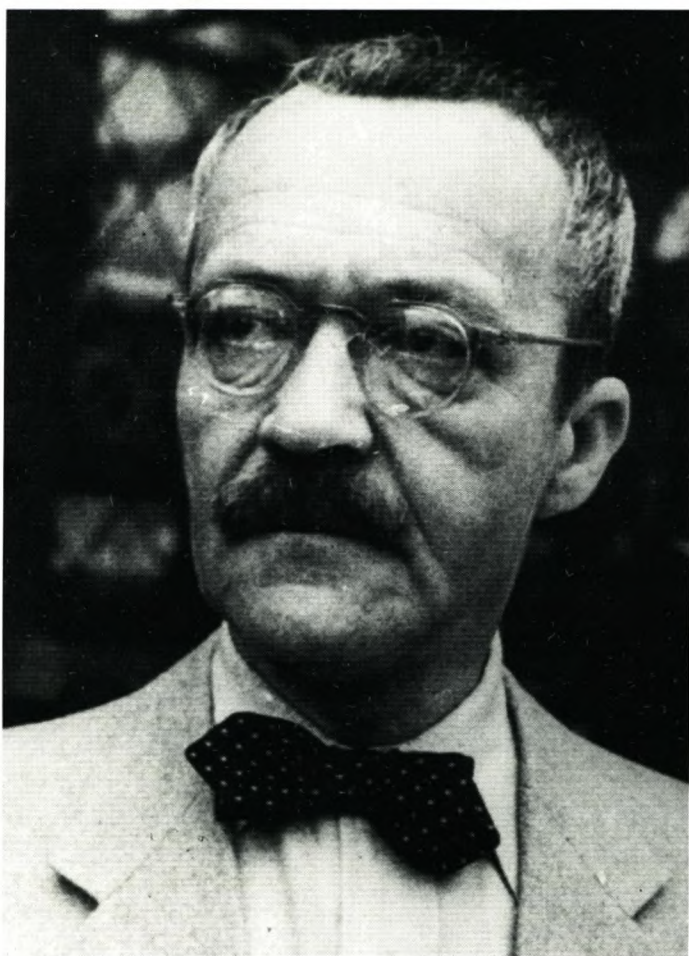
SS var ofte på kant.

I december 40 forlangte tyskerne præsternes tavshedslofte ophævet. Kirken svarede i februar 41 med et »hyrdebrev«, der fordømte Hirdens optræden, gik ind for lov og orden og sagde nej til de mange tyske krav. Nu sluttede missionen fred med de liberale. Kirken stod mod tyskerne som een front. Så oprettede NS sin egen præsteforening. Den fik bare 20 medlemmer. På samme hårde vis gik man frem mod lærerstanden. Lærerne nægtede også at skrive under på noget som helst.

Quisling fik under et Berlin-besøg hos Hitler godkendt oprettelsen af et Regiment Nordland, under SS. Han holdt en radiotale 12.1.41 og troede, man fik mindst 3000 frivillige. Der kom kun få hundrede. Da Tyskland 22.6.41 gik ind i Rusland, troede Q. han skulle holde radiotale, men Terboven gjorde det selv. Nu ventede man 10.000 frivillige. Tallet blev 1000. I Oslo hørte mange om USAs frihedsdag 4. juli (Som vort Rebild). Ingen gad derimod høre på Q. eller Terboven.

Mange fængslet på Grini

I februar 42 fængslede man 300 nordmænd i Oslo. Og la-

Den norske digter Arnulf Øverland

vede norske KZ-lejre. Især blev Grini i Oslo berømt (og berygtet). Her sad mange kendte nordmænd, f.eks. fra åndslivet. Nu blev også 10 fra Haugesund og Stavanger dødsdømt for spionage. Og på Grini talte professor Francis Bull, historiker, litterat og en herlig fortæller, dansk gift, og efter krigen taler i mange danske afdelinger af »Norden«.

4.3.42 havde englænderne et commandoraid mod Svolve ved Lofoten. Tyske skibe blev sænket, en tysk fabrik sprængt i luften. Og flere hundrede tyskere taget til fange. Nogle unge nordmænd tog med tilbage til England. Terboven svarede med store bøder, brændte en del huse af, og tog mere end 100 gidsler. Fiskerne protesterede kraftigt. En del kommunister blev anholdt. Og de dødsdømte fik i stedet lange fængselsstraffe. 31.7.41 erklærede Terboven undtagelsestilstand. Og folks radioer blev beslaglagt. 8.9.41 var der i Oslo strejke p.gr. af mælkekangel. Så arresterede Gestapo mange tillidsmænd. LOS

kendte advokat Viggo Hansteen og en arbejder blev henrettet. Og man arresterede arbejder-politikeren Einar Gerhardsen og universitetsrektor Seip.

500 lærere på vejarbejde i Nordnorge

Quisling håbede stadig at blive regeringschef, men bl.a. Terboven var imod. Der dannedes mange illegale grupper. »Hjemmefronten« (en slags norsk Frihedsråd) havde i ledelsen bl.a. Paal Berg og Johan Schelderup (begge højesteretsdommere), biskop E. Berggrav, Einar Gerhardsen og Jens Chr. Hauge. Efter at Hitler gik ind i Rusland, kom kommunisterne også med. Man satsede mest på passiv modstand, mere end på direkte sabotage. Q. flyttede ind på kongeslottet. Og han skærpede alle love mod befolkningen. Alle skulle stå i NS for at drive erhverv. Men 20.2.42 protesterede lærerne. Man meldte sig ud af lærerforeningen. Så fængslede man ca. 1000 lærere. Mange blev sat ind på Grini. Kun 9 ud af 680 lærere gav op. Så

sendte NS 500 lærere nordpå. I Finmarken blev de sat på hårdt vejarbejde. De sidste blev først frigivet i november.

På samme tid var kirken i en hård kamp. Man forfulgte en bestemt domprovst. Bisperne nedlagde arbejdet. Q. afsatte dem så 22.3.42. Præsterne udstedte et »hyrdebrev«, hvor kirke, skole og forældre stod sammen. Så blev en flok præster afsat. Og partifolk blev sat ind som bisper. Tyskerne ville ikke have Berggrav, som Q. lod anholde og så anbragte i en hytte på Aker.

Påskedag oplæste alle præster en erklæring: »Kirkens grund«, som vendte sig mod alle overgreb. Man nedlagde embederne, men ville fortsat hjælpe folk. Kun 30 quislinge var ikke med i »Erklæringen«. Tyskerne sagde: En ulovlig arbejdsnedlæggelse. Men præsterne fortsatte deres arbejde, nægtede bare at modtage statens løn. Men klarede sig ved privat støtte.

Man ville også lave et nyt nazistisk Arbejderforbund. Men arbejderne bojkottede det. Senere udskrev Værnemagten 17.000 arbejdere til at bygge militære anlæg.

Når folk ikke bøjede sig for Q. eller tyskerne, så satte man nogle nordmænd i fængsel eller kz-lejre. Ofte i månedsvis. Uden anklage. Da en hirdmand blev skudt ved den svenske grænse, fængslede man bare 300 nordmænd. Og på kong Håkons 70 års-dag 3.8.42 arresterede man mere end 1000 nordmænd. I Televåg brændte man husene af og sendte 70 af byens mænd i tysk kz-lejr. Man internerede samtidig 260 andre, heraf også kvinder og børn. I Trondhjem skød man 10 kendte borgere. De følgende dage blev 24 nordmænd rundt om henrettet. Man sagde, de havde smuglet våben. En forhærdet

terrorist Rogstad blev sat til at styre byen. Man ville kue Norge, men tændte bare et had uden lige. En dag gik det ud over Norges 2000 jøder. De sendtes til Polen i to overfyldte skibe. Alle omkom i Polen.

På fronterne begyndte det at knibe for tyskerne. Først i Afrika. Så ved Stalingrad. Folk ville ud af partiet, men Q. forbød det. Han ville ikke se berusede partimedlemmer. Og så drak folk sig i stedet ud af partiet. Q. udskrev så nogle Hird-folk til Østfronten. Mens tyskerne slæbte både råvarer og industrivarer ud af Norge i stor stil, blev NS i 1943 mere neddæmpet. Man forudså nederlaget. Tyskerne fortsatte terroren, men man frigav også nogle fanger. 1.3.43 blev 17 kommunister henrettet. Da man fik arbejdspligt, arbejdede folk bare langsommere og dårligere. Og man fik kun 10.000 arbejdere tvangsudskrevet i stedet for de beregnede 70.000.

4000 norske søfolk gik tabt

Hvordan i London? Her sad kongefamilien med Håkon i spidsen og regeringen Nygårdsvold fra 7.6.40 og krigen ud. November 1940 afløste Trygve Lie Halfdan Koht som udenrigsminister. Man trængte til en yngre og handlekraftig mand. Trygve Lie blev som bekendt senere generalsekretær i FN. 1941 vedtog man, at der skulle være dødsstraf i Norge for de værste handlinger. Af den norske flådes 4,8 mill. tons sejlede de 4 mill tons i den frie verden. Ved udgangen af 1944 var næsten 50 pct. altså 2 mill. tons, gået tabt i allieret tjeneste, og 4000 norske søfolk mistede livet. Mest naturligvis på norske skibe. Flåden sikrede en god allieret indsats på Norges vegne. Og sikrede London-regeringens økonomi.

Måtte samvært for fangenskap
 Afsett i firkanten!
 Arnulf Øverland.

Norge indførte tvungen værnepligt, og man fik sin egen hær, flåde og luftvåben på engelsk jord. Sidst i 1944 var 100.000 nordmænd flygtet. De 40.000 sad nu i Sverige, de 60.000 i England. I Sverige blev uddannet et politikorps på 12.000 mand (faktisk militær, ligesom den danske Brigade). Den norske flåde i England var på 70 enheder. Også norske flyvere var modige. Hæren var med, da man besatte Svalbard og Jan Mayen.

Da tyske tropper efteråret 44 trak sig tilbage i Finmarken, deltog norske tropper sammen med russerne i besættelsen. Sidst på krigen bestemte London-regeringen, at Hjemmefronten var dem, der skulle danne en ny regering bagefter. Og i London samlede man levnedsmidler, medicin o.m.a., fordi man vidste, hvor hårdt tyskerne plyndrede i Norge.

1500 studenter i KZ-lejr

Tyskerne var bange for norsk hævn, nu krigslykken var vendt. Altså for man hårdt frem mod politi og officerer. 16.8.43 arresterede man mange politifolk. Nogle sendtes til Stutthof. Og 1000 officerer anholdtes og kom til tyske lejre. Resterne af politiet slog man sammen med Hirten og med SS. Efteråret 43 anholdt man 10 professorer og 70 studenter. 28. nov. 43 brændte Universitets-au laen i Oslo. Så anholdt Gestapo 1500 studenter, som sendtes i norske KZ-lejre. Lige så mange slap væk. En del til Sverige. Gestapo skånede kun pigerne og Studentersambandet (nazi-studenter). Frem til januar 44 sendte man op til 700 studenter til Buchenwald KZ-lejren. I 1943 døde 100 nordmænd i tyske fængsler og 76 andre blev henrettet. I alt sad 6000 nordmænd i tyske KZ-lejre og tugthuse. I Norge manglede man alt, også brændsel. Og TB tog til. Fra Sverige og Danmark kom nogen hjælp (bl.a. var familien Hammerich virksomme).

I norske modstands-blade afsløredes januar 44, at Terboven ville tvangsudskrive norsk ungdom til kamp mod bolsjevikkerne. 16.5.44 mobiliserede tyskerne 3 årgange til Arbejdstjenesten. Men

Hjemmefronten fik stoppet meget af det. Satte ild til nogle mobiliseringssteder og ødelagde nogle maskiner til dokumenterne. Og folk blev hjemme, Hirten fik kun fat i 362 af de 5000 unge, der var målet. Der var tortur, dødsdomme og trusler om ikke at få rationeringskort. Folk gik under jorden eller stak af til Sverige. Hjemmefronten skærpede kampen. Kontakten til London-radioen øgedes. Man begyndte at udarbejde fredsmål og rustede sig til slutopgøret. Man likviderede flere stikkere end før. Gestapo ville gerne provokere modstanden frem i utide. Men nordmændene var lige så snu - og afventede evt. signaler fra Eisenhower. Hjemmefronten satte sig på 75.000 rationeringskort. Det skete, man overvandt Gestapo, når de i skovene jagtede frihedskæmpere.

70.000 nordmænd forsvandt

Fra sommeren 44 tog sabotagen til. På en nat ødelagde man 9 fabrikker for generatorbrænde. Eller våbenfabrikker, skibe, biler, lokomotiver, oliedepoter. Da man skød en stikker, en nazi-lensmand, svarede Gestapo med at henrette 9 studenter. I 1944 mistede ca. 50 stikkere livet. Kommunisterne holdt sig længe udenfor Hjemmefronten, men der var da kontakter.

Efteråret 44 skete nogle af de værste ødelæggelser fra tysk side under hele krigen.

Da tyskerne trak sig tilbage fra Finmarken med russerne i hælene. Tyskerne for lige så hårdt frem i den norske Finmark, som de havde gjort ved tilbagetrækningen fra den finske Finmark. Russerne bombede Kirkenes. 22.10.44 gik russerne over Pasvik-elven. Tyskerne tvangsevakuerede befolkningen, op mod 70.000 nordmænd. Og så brændte man alt af. Mange blev sendt væk i åbne, kolde både, uden mad. Turen gik til Tromsø og Narvik. Sverige ville hjælpe. Men måtte kun, hvis de sendte flygtningene tilbage til Norge via Trondhjem. Nogle reddede sig op i fjeldene. Fjeldlapperne reddede sig selv og deres rensdyr. November 44 kom der norske tropper til Finmarken.

Sydpå minerede tyskerne havne, broer og fabrikker. Norge håbede nu på en allieret invasion, men de allieredes krigsråd sagde nej. I Frankrig-Belgien-Holland gik de allierede også i en lang periode i stå. De fleste NS-partimedlemmer ville nu ud af partiet. Folk sultede. Gestapo fortsatte brutaliteten. Da man i februar 45 likviderede politigeneral K.A. Martinsen (en norsk Heydrich) henrettede tyskerne 29 nordmænd som hævn. Nyår 45 var der 5500 fanger alene på Grini. Og tyskerne oprettede to ny lejre, ligesom man stadig sendte folk til de tyske KZ-lejre. Plyndringer, vold, clearingmord var dagens orden.

Tyskerne opgav til sidst

Ville tyskerne i Norge kæmpe videre til sidste mand, hvis og når Tyskland ellers var besejret? Hjemmefronten frygtede, at Gestapo, SS og Hirten ville fortsætte. Norges London-regering bad Sverige gribe ind, så man undgik et nyt Finmarken.

Men Sverige undslog sig. Sidst i april kom Himmlers kapitulationstilbud. Berlin faldt. Hitler begik selvmord. Quisling ville nu have en »Samlingsregering«. Og høgene Rogstad og Jonas Lie forlangte mere kamp og terror. Hjemmefronten manede til ro. Så kapitulerede tyskerne 4. og 5. maj. Ved den svenske grænse ville Q. nu forhandle med London-regeringen, men blev naturligvis pure afvist. 7. maj kom så den endelige tyske restkapitulation. General Bøhme i Norge accepterede. Terboven og SS-generalen Rediess begik selvmord. Også de to nordmænd Lie og Rogstad, mens Riisnæs og Quisling og nogle af hans ministre overgav sig. 23.10.45 blev Q. henrettet.

8.5.45 mobiliserede Hjemmefronten 40.000 mand, men havde dog kun våben til halvdelen. 14.5 kom kronprins Olav og noget af London-regeringen til Norge. Folket havde lidt og tålt, var ribbet for alt. Men stoltheden var bevaret. Man levede på ny og stærkere værdier end før krigen. Norge overgav sig aldrig.

8. maj 1945. Hjemmestyrkerne overtager Akershus

Billetter til Det kongelige Teater m.m.

Det er for redaktionens oplyst, at det vil blive overladt til de forskellige modstands- og fangeorganisationer at fordele de få - meget få - billetter til festforestillingen i Det kongelige Teater den 4. maj, der er til disposition.

Noget tilsvarende vil blive tilfældet med hensyn til delta-

gelse i den reception, der skal finde sted på Københavns rådhus den 5. maj, når højtideligheden på rådhuspladsen kl. 12 er overstået.

For at kunne deltage i højtideligheden i Københavns Dømkirke om formiddagen den 5. maj kræves også særligt adgangskort. Interessere-

de må selv henvende sig til Vor Frue Kirkes kontor, Pilestræde 67, **men først tidligst den 25. april.** Kontoret vil være åbent alle hverdage (også lørdag) fra kl. 9.00 til 13.00, telefon 33 14 41 28.

NEUENGAMME

Tom Hansen, Ullerupdalvej 231, st. th., 7000 Fredericia, har sendt os nedenstående digt. Hverken Tom Hansen eller redaktionen har nogen anelse om, hvem der har skrevet den gribende tekst. Digtet skal muligvis være læst op engang ved en festaften i Radiohusets koncertsal, men dette er det heller ikke lykkedes redaktionen at verificere. Måske er der en læser, der ved besked?

NEUENGAMME

*Dette er sangen om Neuengamme -
helvedets stinkende forgård
stedet hvor hundredtusinder
sultede, døde og dræbtes.*

*Fjernt fra de russiske stepper -
fra Polens ruinbyer -
fra nord og syd, fra øst og vest,
fra hele Europa
kom slaverne som slagtekvæg til Neuengamme.*

*Klædt i fantastiske pjalter
og sribede kløvedragter
mødtes mænd af alle racer og nationer.
Side om side gik helte og slyngler,
kværunter, partisaner og tyve,
soldater, idealister og bønder.
Alle mødtes de her,
kun et var fælles:
SKÆBNEN*

*Neuengamme har hørt deres eder og hede bønner,
set deres heroiske munterhed,
deres trods og kraftløse segnen,
men også svaghed og svigten.*

*Deres længsler og håb
fik luften til at dirre
i bespændt uro,
indtil alt blev kvalt af sult og snavs,
utøj og slimet skarn.
Alt blev til aske,
aske i krematoriernes ovne.*

*Dette er sangen om Neuengamme -
ikke en sirlig leg med ord,
men et skrig mod den himmel,
der lod alting ske,
døv for bønner og trusler.*

*Neuengamme i de rå vintermorgener,
når fanger skubbede de tunge kærre
fyldte med nøgne, skeletagtige lig
til krematoriet:
nattens ofre for sult og tyfus.*

*Neuengamme i de lyse månenætter,
når sirenerne tudede omkap,
og blodhundene glammede.
Svimlende højt i luften
kom maskinerne durende frem i hundredevis
De høje poplers blade blinkede og skælvede,
og lejren lå øde, kold og uvirkelig
som et månelandskab.
Nætterne i Neuengamme
hvor menneskekroppe
væltede sig mellem hinanden.*

*Dagene i Neuengamme med endeløse appeller,
med stanken af rådne kålrabi og latrin.
Tørsten, der sved i halse og munde,
mens vandet i vaskekummerne rislede lifligt,
men fyldt med klor og tyfus og liggift.*

*Dette er sangen om Neuengamme -
den skal leve i kommende slægter,
den skal vidne om skændsel og skam.*

*Neuengamme kan opstå igen,
hvis fejheden lader ondskaben råde,
hvis propagandaens stemme atter
overdøver hjertets ømhed og hjernens klarhed.*

*Menneske, hvad har du lært?
Altid må du kæmpe mod hadet og løggen,
mod magtbegær og egoisme.
Aldrig må du glemme,
aldrig må du slappe af.
Menneske, husk og kæmp.
Neuengamme - helvedets forgård -
må aldrig opstå påny.*

4. maj i Mindelunden i Ryvangen

Der er lagt følgende program for dagen:

Kl. 10.00 lægger elever fra Bispebjerg Skole blomster på hver enkelt grav. Så lyser de op resten af dagen.

Kl. 19.30 spiller Sjællandske Livregiments Musikkorps under direktion af T. Mike Cholewa, og N. Zahles kor synger under ledelse af Minna Hess Thyssen.

**Taler: kirkeminister
Birthe Weiss.**

Kl. 20.10: Afslutning.

**Højtideligheden vil blive overværet af Hendes
Majestæt Dronning
Ingrid.**

Arrangør: Kammeraternes Hjælpefond i samarbejde med Erhvervshæmmede fra Frihedskampen, Omegnsafdelingen.

Leder af højtideligheden: provst Poul Riis.

**Alle interesserede er
velkomne.**

NB. Bemærk begyndelsestidspunktet! En halv time tidligere end sædvanligt.

Skyldfølelse trækker renter

Af Øjvind Feldsted Andresen

Solen stod op, og solen gik ned. Vinden susede hen over Danmark, som den altid havde gjort. I menneskeverden er der gået et halvt århundrede, siden den tyske besættelsesophør, med de mange mærkelige hændelser. Lige siden 1945 har Folketinget holdt vigtige arkivalier skjult i Rigsarkivet og vogtet dem, som var det Fort Knox i USA. Folketinget har holdt vigtige historiske arkivalier skjult for befolkningen over de mest delikate sager fra tiden, så mistænksomheden stiger og stiger for hvert af de 50 år, der er gået, siden de gamle sam-

arbejdspolitikere forsvandt. Censuren har været effektiv, det må være meningen, at de først skal frigives når den sidste mand, der oplevede besættelsen, er død.

Af arkivlov 857 af maj 1992 blev censuren nedsat fra 100 til 80 år. Er det Gud eller satan vi skal tale med i disse sager? Det er tydeligt, at der dækkes over politisk kriminalitet på aller højeste sted, når de arkivalier vogtes med så stor grundighed. Det strider helt mod ÅBENHED og Grundlovens ord om pressefrihed. - Men det er også lavet så raffineret, at censur slet ikke kaldes for censur, men »spærreklausuler«. Det nuværende Folketing står på skulderen af det fra 1945 og har

gjort det i 50 år efter begivenhedens ophør.

Det er de to fhv. statsministres periode, der har den største opmærksomhed... I 1946 hvidvaskede Folketinget sig i den parlamentariske kommission og slap for Rigsret. I dag 50 år efter holder de stadigvæk dokumenterne skjult om deres pro-tyske kurs. Det er de to statsministre Buhl og Scavenius, hvor mistanken er størst, og som lagde navn til Justitsministeriets udlevering af danske statsborgere til Abwehr og Gestapo. En enkelt skrivebordshistoriker løber kravlende rundt i nældeerne og fortæller, at det er »50 års had« at beskæftige sig med besættelsens forræderi, men der er også ganske sympatiske historikere, tilmed på Rigsarkivet, der har en hel anden baggrund om besættelsen.

Det er særligt de fire gamle partier fra krigstiden, der forvandlede censur til »spærreklausuler« og ønsker, vi skal vente i 80 år. Med Justitsministeriet blev der udleveret et antal danskere til Gestapos psykobøddler og torturister - Det skete med det gamle Justitsministeriums billigelse, og det var ikke nazister. Nogle af deres ofre hviler i Mindelundens tyske afsnit.

Totalitære stater kan bruge alle virkemidler i medier og presse for at holde politisk kriminalitet skjult for deres befolkning, men det kan også lade sig gøre i det danske millimeterdemokrati. Har vort Folketing haft kruseduller på hjernen, da de strikkede den arkivlov sammen, har den gået på, at »hvis du slipper min næse, så slipper jeg dit øre«.

Alle lidelserne og alle smerterne, alle dem, der blev invalider under besættelsen, ingen kan hindre, at de bliver skyllet bort i al evighed og går i historiens store »glemmebunke«.

Det ville være en stor gestus fra Folketingets side på den 4-5 maj 1995 at frigive de arkivalier, så hele det danske folk kunne læse om de hændelser, der er holdt skjult af Folketinget i to menneskealdre, bruge 50-året til andet end til at holde smukke taler.

Frede W. Jørgensen

Efterlysning

Min far var reservebetjent og blev taget på Klerkegades kaserne den 19. september 1944. Han hed Frede Weise Jørgensen og var i blok 63 i Buchenwald og senere i Park Meusdorf, hvor han bl.a. gravede grave på kirkegården efter bombardementerne af Leipzig. Den 31. marts 1945 til Neuengamme. Senere til Frøslev og Sverige. Fra 1945 til januar 48 gjorde han tjeneste på station 1.

Jeg vil meget gerne i kontakt med nogen, der har kendt min far dengang.

Dorte Weise Wittrock, Kristoffersvej 61, 4100 Ringsted. Tlf. 53 61 65 08.

Efterlysning

Willy Petersen var med i modstandsbevægelsen under besættelsen 1940-45. Gruppen, han var tilknyttet, gennemførte en række aktioner mod stikkere.

Han var tilknyttet militærgrupperne i København. Fra november 1944 tilsluttet gruppen 1. bataljon 4. kompagni under modstandsgruppen BOPA.

Ved et møde den 16.04.1945 på Kultorvet i København blev han sammen med en kammerat arresteret af tysk sikkerhedspoliti og overgivet til en af de tyske terrorgrupper, som tog dem i forhør på politigården. De var sigtet for at have medvirket i illegal virksomhed og blev groft mishandlet under forhøret.

Han blev fundet næste dag den 17.04.1945 i Hareskoven, dræbt ved nakkeskud. I Carlsberg Bladet maj-juni

ERHVERVSHÆMMEDE Sydfyns afd.

Landsmøde

Landsmøde i Landsforeningen af Erhvervshæmmede fra Frihedskampen i 50 året for Danmarks befrielse finder sted i Svendborg på Hotel Christiansminde:

**Tirsdag den 29. august
og onsdag den 30. august.**

Arrangør: SYDFYNS afdeling.

Landsmødet åbnes tirsdag eftermiddag og fortsætter onsdag formiddag.

Deltagerne ankommer til Hotel Christiansminde kl. 11.00 for indkvartering, og der serveres frokost kl. 12.00.

FESTMIDDAG og underholdning, dans og natmad begynder kl. 18.30 og arrangementet afsluttes med frokost onsdag ca. kl. 13.00.

Endeligt program med dagsorden for landsmødet samt de dermed forbundne festligheder vil blive fremsendt til afdelingsbestyrelserne og forbundene, ligeledes bragt i PIGTRAAD-GESTAPOFANGENS juni-nummer.

Reserver venligst dagene - og tag gerne ledsager med.

Der vil blive lagt vægt på, at det netop er i 50 året for DANMARKS BEFRIELSE, og derfor vil de 2 dage blive både højtidelige og festlige.

Velkommen den 29. og 30. august 1995.

Bestyrelsen

Willy Laurids Petersen
f. 20.09.1911, d. 17.04.1945. Bryg-
gerkusk på Carlsberg i København

1945 stod der bl.a. »Willy Petersen myrdet af Hipo« og »Han gjorde en uforfærdet indsats for sit land uden at tænke på konsekvenserne, og han måtte bøde derfor med sit liv, idet de danske landsforrædere i tyske uniformer skød ham ned osv.«

Jeg er interesseret i at komme i kontakt med personer, der har været med i gruppen eller kender til den.

Personer, der kender til Willy Petersen og hans familie, vil jeg også meget gerne i kontakt med. Han efterlod sig hustru og to mindre børn.

Hensigten med at indsamle oplysninger er, at jeg påtænker at udgive et skrift om ham. Skriftet skal være et minde om det, han og mange andre gjorde for alle os andre.

Alle henvendelser og oplysninger vil blive behandlet med respekt og på en seriøs, forsvarlig måde.

Jeg har arbejdet med personhistorier i mange år og er derfor bekendt med ophavsret, klausuler osv.

Med håb om at høre fra en eller flere af jer siger jeg på forhånd tak.

Med venlig hilsen
Kirsten Lau
Østerby Alle 7
2630 Tåstrup
Tlf. 43 99 36 20

Den, som leder
efter bekymringer,
finder dem som regel.

Amerikansk forfatter søger øjenvidner

Amerikaneren Louis A. Cavagnaro er ifølge et brev til redaktionen ved at skrive en bog »Helvedets Porte«, fordi han føler, at verden - og især USA - slet ikke er klar over, at også millioner af ikke-jøder blev ofre for Hitlers udrrensninger. Bogen skal indeholde kapitler om overlevende fra koncentrations- og dødslejrene samt vidnesbyrd fra de allerførste befriere. En sådan konfrontation med kendsgerningerne mener forfatteren, det vil være umuligt at benægte. Forfatteren skriver, at han er klar over, at det under normale omstændigheder er urimeligt, ja næsten samvittighedsløst, at bede nogen rippe op i sådanne rædselsfulde oplevelser. Disse tragiske begivenheder er imidlertid bogstaveligt talt ukendte i USA. Han beder om at få tilsendt udtalelser og eventuelle fotografier.

Adressen er: Mr. Louis A. Cavagnaro, Post Office box 1776, Sun City, Arizona 85372-1776, USA.

Efterlysning

Ruth Antonisen, Kornstykket 5, 2791 Dragør, telefon 32 53 08 05, der er enke efter politibetjent Knud Antonisen, søger bekendte til hendes mand. Knud Antonisen gjorde tjeneste ved politiet i Tårnby og blev deporteret den 19. september 1944 til Buchenwald og andre lejre. Et at hans fangenumre var 31 02 93.

MINDEORD

Axel Petersen

Omkring nytår døde Fredericias illegale byleder, havnemøller Axel Petersen, mæt af dage, 88 år. Efter et besøg hos en af sønnerne i København.

Efter realeksamen kom han i lære i faderens lille, lokale mølle i Fredericia. Siden

blev han garder i København og løjtnant, inden han fortsatte uddannelsen som møller hjemme og i udlandet.

Han kendte sin plads, blev tidligt modstandsmand og endte som byleder i Fredericia. Han deltog i våbenmodtagelser fra RAF. Hen på krigen blev han anholdt af Gestapo. Og sad derpå i Frøslev. 1947 overtog han Havnemøllen i Fredericia og udvidede senere bedriften ved at overtage havnemøllerne i 4 andre byer. 1979 solgte han sin store virksomhed, hvor der en tid var 500 ansatte. Han var æresmedlem i den lokale gardereforening. Fra 1950 til 69 var han konservativt medlem af Fredericia byråd, en tid viceborgmester. Han havde mange tillidshverv. Fysisk holdt han sig i form med bl.a. motionsroning. Han efterlader en datter og to sønner. Hustruen er død for mange år siden.

Johs. Rasmussen

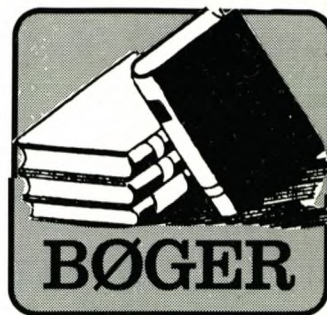
Frands Victor Nielsen

Proprietær Frands Victor Nielsen, Stoustrupgård ved Fredericia, døde den 3.2.95, 76 år. Han efterlader hustru og fem sønner.

I sin ungdom var han på Askov og på Hammerum Landbrugsskole.

Han var garder og en af dem, der stod vagt på Amalienborg mellem 8. og 9. april 1940. Hjemme igen var det især kvægavlen, som optog ham. Men ved siden af var han aktiv modstandsmand på hjemegnen. I 1944 pågreb Gestapo ham. For ham blev det en tur over Staldgården i Kolding og Frøslev til Neuen-gamme. Og han oplevede at blive sendt til de små berygtede udestationer: Bullenhuser Damm og Dessauer Ufer. Mange år gemte han disse barske oplevelser væk. Men siden blev han aktivt medlem i De erhvervshæmmedes Fredericia-afdeling og Neuen-gammeforeningen. Han var lokalhistoriker og slægtsforsker og med i mange ting. Han holdt også tit foredrag om besættelsen på egnens skoler.

Johs. Rasmussen

Akademiker, kommunist og modstandsmand

Elias Bredsdorff: *Medmennesker og modmennesker*. 204 sider, 275 kr. Gyldendal.

Den 82-årige Elias Bredsdorff kan se tilbage på et langt og spændende liv. Han er af højskoleslægt og cand. mag. Under besættelsen var han ivrig rejsesekretær for modstandsgrupper især i Aarhus og København. Og altså kommunist, helt frem til Ungarn-krisen, eller hvornår nu det var. Efter en tid som medredaktør af »Frit Danmark« var han 1946-79 dansk lektor flere steder i England. En flittig mand med mange biografier og værker om litteraturer hjemme og ude. Hans sidste bog hedder »Medmennesker og modmennesker«. Han ville godt have haft Kjeld Abell og Mogens Fog med i bogen, men begge har han tidligere skrevet hele bøger om.

Hans medmennesker - altså dem, han kan lide, er bl.a. en gammel britisk Labour-fører Tom Mann, dernæst Bertrand Russell, den socialdemokratiske anti-nationalist Niels Lindberg, den konservative justitsminister og dommer Knud Thestrup. Thestrup startede sin karriere i Herning, hvor han også som modstandsmand blev anholdt. Bredsdorff kan li' ham, fordi han gerne så bort fra partipolitisk og popularitet. Han var af dem, der siger deres mening, om end altid elskværdigt. Ja, så er der to-tre andre.

Så til »modmenneskene«, dem Bredsdorff ikke kan døje. Først stikkeren Grethe Bertram. Fra et tilforladeligt kommunistisk arbejdermiljø i

Aarhus. Netop det gjorde hende i lang tid så farlig, indtil man fandt ud af, hvad hun repræsenterede af stikkeri og pengebegær. Bredsdorff mener, hun bor i Tyskland. Slet ikke. Hun flyttede efter sin løsladelse til Sverige og tog et nyt navn. Lever endnu (lige-som Anna Lund tog til Holsten).

De to andre, som har krydset Bredsdorffs vej er en forbenet gammel engelsk dommer af værste slags. Og så præsten fra Seem ved Ribe, altså debattøren og forfatteren Søren Krarup. Bredsdorff kalder ham »en dansk fundamentalist«. Bredsdorff og Krarup nærmest hader hinanden, så slemt er det.

Men kedelig er bogen aldrig, når Bredsdorff skriver.

Johs. Rasmussen

En af Toldstrups nære hjælpere

Jørgen Hesseldahl: I Toldstrups tjeneste. 104 sider. 65 kr. Frihedsmuseets Venners Forlag. Udsendt som årsskrift for Frihedsmuseets Venner og for Frø-slevlejrens Venner.

Den nu 70-årige Jørgen Hesseldahl, i 25 år forstander på Teknisk Skole i Odense, som i 1950 blev cand. jur. i fødebyen Aarhus, har skrevet en lille letlæst skildring af en del af sine mange oplevelser under besættelsen. Han blev student i Aarhus i 1943 og tog så fat på juraen - og på modstanden mod tyskerne. Han fik mange gode venner og kammerater og kom efterhånden i tjeneste hos lederen af de jyske våbenmodtagelser, Anton Toldstrup.

Han arbejdede bl.a. i Aarhus og Aalborg, men kom faktisk rundt i en del af kongeriget, især Jylland. Han var med ved våbenmodtagelser, og i maj 44 var han så eftersøgt, at han blev fuldtidsillegalt og gik under jorden. Han dvæler bl.a. ved Toldstrups velkendte »sommerlejr«, først på Venø, men siden flere andre steder. For jo mere øde en egn, jo mere fik egnens folk sommetider travlt med at snakke om de »sære spøgelse« der nu dukkede op. Man var bl.a. i Hvidmose

ved Struer og på Hadsten Højskole.

Mellem hans kammerater var provst Harald Sandbæk, som siden blev hentet af Gestapo, politifuldmægtig Palle Høybye, Horsens og Hjørring, og den senere medredaktør på Arne Sørensens dagblad »Morgenbladet«, Erling Mortensen, som også tjente på Berlingske Tidende og Vejle Amts Folkeblad. Erling Mortensen var fra fødslen udstyret med en kraftig gevækst på den ene kind, men det afholdt ham altså ikke fra illegalt arbejde, bemærker Hesseldahl.

Meget dramatisk er historien om, hvordan man sent på besættelsen må tænke på at beskytte Aalborgs kæreste klenodie, Jens Bangs Stenhus. Rygtet gik nemlig, at Hipo- eller Schalburgfolk ville ødelægge huset. Her skete så det, at tyskerne eller deres håndlangere havde bemærket nogle af Toldstrups folk, skønt man helt bevidst havde undgået at tage sæde i selve huset, for at tyskerne ikke skulle benytte det som påskud til at sprænge huset i luften. Men som det sommetider skete i de tider - vi har alle oplevet mere eller mindre af den slags - så løb man ligesom rundt om hinanden. En af vagterne blev da skudt i maven, og flere Toldstrup-folk blev anholdt. Men vi var så langt fremme, at opholdet hos tyskerne blev forholdsvis kort og fredeligt.

Johs. Rasmussen

Ondskaben - og storheden

Kjeld Mahler Sasbye: Operation Carthage. Om det britiske luftangreb på Shellhuset 21.3.45. 424 sider. 400 kr. Mahlers eget forlag: Kjeldergangen 9, Skagen.

Gennem de sidste måske 30 år har den nu 70-årige Kjeld Mahler Sasbye, som er flyvernavigator og har drevet Den danske Luftfartsskole i Skagen, samlet alt, hvad tænkes kan, om det store RAF-angreb på Shellhuset 21.3.45, bestilt af den danske modstandsbevægelse selv.

Det er utroligt, hvad Sasbye har fundet frem af stof

om emnet. Men i øvrigt giver han et malende billede af en lang række af den tids begivenheder i det besatte Danmark i de fem år 1940-45. Bogen er i stort A4-format og forsynet med 880 illustrationer.

Sasbye har gransket alle de 75 bøger, der hidtil er kommet om emnet på dansk, og han har energisk pløjet tyske og især britiske arkiver. Bl.a. siger han, at en del af de billeder, vi er vant til at se fra det store RAF-angreb er noget misvisende, fordi de er spejlvendte. Hvem havde studset over det, før han siger det?

Bogen er foreløbig trykt i 1000 eksemplarer. Helt for egen regning.

650 mennesker blev dræbt eller såret ved bombardementet den dag. Det begyndte kl. 13.05. Og som det siges: 5 blodige minutter i Danmarkshistorien.

En ting, Sasbye dvæler meget ved, er lufthavnen i Aalborg. Mange ved i dag, at havde Aalborg lufthavn modstået tyskerne i helst 2 dage, men i hvert fald bare et døgn, så var hele planen om at besætte Norge nok slået fejl. Gunnar Larsen ydede cement og teknisk bistand, da lufthavnene blev bygget - og indviet 30.05.38. Under udelt tysk interesse.

9.4.40 var samme lufthavn totalt blottet for dansk militær. Skønt en lufthavn er uhyre let at blokere for en tid. Den dansk-tyske Ikke-angrebspagt af 31.5.39 betød heller ikke en tøddel for en mand som Hitler.

Vidste De, at man i Nationalbanken endnu opbevarer 850.000 genparter af checks, udstedt til den tyske værne-magt? I dag vel en tysk gæld til Danmark på omkring 500 milliarder danske kroner. For resten er arkiverne stadig båndlagt.

Fra sommeren 40 holdt vi alsangsstævne, men vi udleverede også luftsværnsskytset med det samme. Og i 1941 galdt det vore torpedobåde.

13.8.40 søgte RAF at bombe den store Aalborg lufthavn. Men alt gik galt. Alle 11 maskiner blev skudt ned, og 20 RAF-flyvere dræbtes. De er begravet i Vadum.

Vi hørte om tyskeren, Dr. Werner Best, blodhunden,

som kom til Danmark, om Niels Svenningsen, Gunnar Larsen og Erik Scavenius' megen omgang med netop denne farlige og hensynsløse repræsentant for Hitler.

Blandt de utallige andre ting, der berettes, vil vi her slutte med at minde om en enkelt vigtig ting. Tyskerne havde opfundet et »V1-våben« eller et »V2-våben«. Man ved nu, at det startede allerede i 1930. 1932 ansatte man eksperten, professor von Braun. Og 1937 oprettede man Peenemünde raketstation. 22.8.43 faldt et sådant mysterium ned ved Bodilsker på Bornholm. Politiasistent Johs. Hansen fik taget nogle fotos og gjort præcise optegnelser på stedet, og så gik rapporten hemmeligt via København og Malmø til London.

Jeg kan kun sige, at bogen, det var fristende at blive ved at citere fra, er fremragende. Har du 400 kr. og en god modstandsven, du vil glæde, så er her et oplagt emne.

Johs. Rasmussen

Er det egoismen, der trives

- Jeg er ked af, at den danske velfærdsstat er ved at gå i stykker. Fra at være et samfund med for meget kollektivism, kan man frygte, at vi er på vej ind i et samfund med for megen egoisme.

(forfatteren Henrik Stangerup til Weekendavisens tillæg Bøger)

Die Würde des Menschen ist unantastbar. På dansk: Menneskets værdighed er ukrænkelig.

I dag er ordene den første sætning i Det tyske Rigs grundlov. Tænk, om ordene var skabt i 1933. Så ville verden have set anderledes ud.

Pigtraad-Gestapofangen

Nummer 2. April 1995

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Jakob Jensen, Højager 12,
3230 Græsted. 42 29 19 41.
Sekr.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Lille Værlose. 42 48 56 74.
Kass.: Bernth Johannesson, Johs. V. Jen-
sens Allé 48, 4 tv., 2000 Frb., tlf. 31 16 32 84.
Bestyrelse: Villy Karlsson, Helge Kierulff,
Hans Andersen, Else Drejer, Birgit Fischer-
mann, Villy Jensen, Peter Møller Madsen,
John Nielsen, Birgit Lærche og Lilian Olsen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløssevej 19, 4894
Øster Ulslev 53 86 55 59.
Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363
København K 33 12 85 95.
Sommer: Møststien 6, Vester Lyng, 4500 Ny-
købing S. 53 41 01 20.

Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej
25, 5000 Odense. 66 12 71 99.

Århus: Fmd.: Knud Andreasen, Stenbjerg
Kirkevej 6, 7752 Snedsted. 97 93 83 11.
Kass./sekr.: Niels Vognsen, Stokrosevej 21,
8330 Beder, tlf. 86 93 61 38.

Aalborg: Fmd.: Chresten Stendahl, Rinddal-
len 33, 9550 Mariager, tlf. 98 54 14 26.

Kass.: Henry Jensen, Østerled 44, 9370
Hals, tlf. 98 25 18 56.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge. 42 40 50 87.
Kass.: Ernst Nielsen, Strandagervej 9, Mun-
kerup, 3250 Gilleleje. Giro 6 45 87 18. tlf. 49
71 86 59.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Bernth Johannesson, Johs. V. Jen-
sens allé 48, 4.tv., 2000 Frederiksberg.
31 16 32 84.

Kass.: Richard Tue Andersen, Randersvej
75, 8200 Århus N. 86 16 92 42.
Giro 5 43 27 23.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge, 42 40 50 87.

Kontoret: Kongevejen 252, 3.sal, 2830 Vi-
rum. 45 85 58 98. Giro 8 81 17 88. Kontortid
for sociale sager: Tirsdag 10-12. Sommerfer-
ie: 3/6-31/8.

Esbjerg afd.: Fmd.: Marius Jensen, Jagt-
vænget 22, Hjerting, 6710 Esbjerg V.
Tlf. 75 11 64 18.

Kontor: Gammel Fritidscenter, Grønne-
vangsvej (ved Østerbycentret), 6700 Es-
bjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Syddstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen,
Frederik den III vej 3, st, 7000 Fredericia. 75
92 54 57.

Kontor: Vendersgade 28, tlf. 75 93 29 73,
åbent tirsdag 14-16.

Kolding: Kontor: Staldgården.

Åbent torsdag kl. 14-16. 75 53 18 84.

Odense afd.:

Fmd.: Alice Kofoed, Ølstedgårdsvænget 6,
5230 Odense M., 66 15 89 99.

Kass.: Ruth Gjersing, L.A. Ringsvej 92, 5230
Odense M, tlf. 66 14 27 16.

Sydfyns afd.: Fmd. og konsulent: Hjarne
Ditlevsen, Løkketoften 15, 5700 Svendborg.
Kontor: tlf. 62 20 15 52 (bedst kl. 08.00-
11.00).

Sjællands afd.: Fmd.: Mogens Henrik Niel-
sen, Nystedvej 14, Veddelev, 4000 Roskilde.
46 75 77 13.

Kass. Villy Jensen, Lindevej 12, 3200 Helsin-
ge. 48 79 45 91.

Aalborg afd.: Fmd: Børge Dahl, Herskind-
sgade 9, 9000 Aalborg, 98 12 84 92.

Kontor v/ Børge Jensen, Sofiendalsvej 80,
9200 Aalborg SV. 98 18 58 18.

Åbent torsdage 10-16. Åbent for kammerat-
ligt samvær torsdag 14-17.

Århus afd.: Fmd. Wilfred Thomsen, V. Stuc-
kenbergsvej 25 st, 8210 Aarhus V, tlf. 86 10
41 25.

Kass. Carlo Hansen, Randersvej 518, 8380
Trige, Tlf. 86 23 17 35.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. 86 16 91 18 i åbningstiden: Tirsdag
og torsdag kl. 10-12.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: J.E. Finderup, Gadstrupparken 3,
4621 Gadstrup, tlf. 42 39 09 91.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62,
8900 Randers, tlf. 86 42 69 61, Giro 207 13
04.

Randers afd.: Fmd.: Frode Greve Rasmus-
sen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenå. 86 30 90 76.

Kass.: Ejnar Hulten, Møllevej 69, Hornbæk,
8900 Randers. 86 41 81 81.

Sjællands afd.: Fmd.: Axel Lauritzen,
Lundtofteparken 42, 2 tv. 2800 Lyngby.
42 88 12 42. Sommer: 44 65 05 11.

Kst. Kass.: Jytte Gajhede, Vejlands Allé 95,
2300 København S, 31 58 16 55.
Giro 170 30 72.

Århus afd.: Fmd. Edith Johansen, Sand-
kåsvej 2, 8210 Aarhus V, tlf. 86 15 73 15.

Kass.: Henning de Place, Jordbrovej 23,
8200 Århus N, 86 10 17 41, giro 127 64 92.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Lille Værlose. 42 48 56 74.

Kass.: Salle Fischermann, Toftekærsvvej 28
C, 2820 Gentofte. 31 65 89 90.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjøelør Boule-
vard 12, 2.tv., 2450 Kbh. SV. 31 16 60 98.

Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernevej 24,
8270 Højbjerg. 86 27 23 47.

HORSERØD

Fmd.: Villy Karlsson, Toftekærsvvej 116, 2860
Søborg. 39 69 86 62.

Kass.: Gertrud Stjernholm Nielsen, Ved Bel-
lahøj 23 B, 7. sal. 2700 Brønshøj.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Helge Hansen, Hovedgaden 38, 4350
Ugerløse, tlf. 53 48 80 09.

Kass.: Søster Lærche, Immerkær 25, 2.tv.,
2650 Hvidovre. 36 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensadt, Carlsgade 5, 5000
Odense C. 66 12 79 08.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Sægård, Amerikavej, 7.4. th.,
1756 København V. 31 23 02 14/55 44 10 32.

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22,
5000 Odense C. 66 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Granparken
128, 5240 Odense NØ. 66 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bag-
sværd. 44 98 11 77.

Kass.: Hertha Berthelsen, Landlystvej 72,
2650 Hvidovre. 36 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann, Fredens-
vej 1 A, 3. th., 2920 Charlottenlund. 31 63 82
55.

Kass.: Heinz E. Hess, Elverhøjvej 1 C, 2730
Herlev. 44 94 44 41.

Frihedsfondens postadresse er: Æbelø-

gade 1,2., 2100 København Ø. Telefon 39 27
35 00. Åbent tirsdag, onsdag og torsdag kl.
10-15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12
senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt
by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. Telefon 86 16 91 18, i kontortiden
eller Rich. Tue, 86 16 92 42 (sommerhus 86
55 84 64) Ansøgning om ophold i højsæso-
nen skriftligt senest den 1. februar.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjelpe-
fond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård«: Selvejende institution.
12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors,
7700 Thisted. Henv.: Alex Bindeballe, 97 98
11 95.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af
Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge.
Henv. til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128,
3500 Lille Værlose. 42 48 56 74.